

DOM IN SVET

LEPOSLOVJU

: ZNANSTVU :

1912 ■■■■■ LETNIK XXV. ■■■■■ ŠT. 8

VSEBINA.

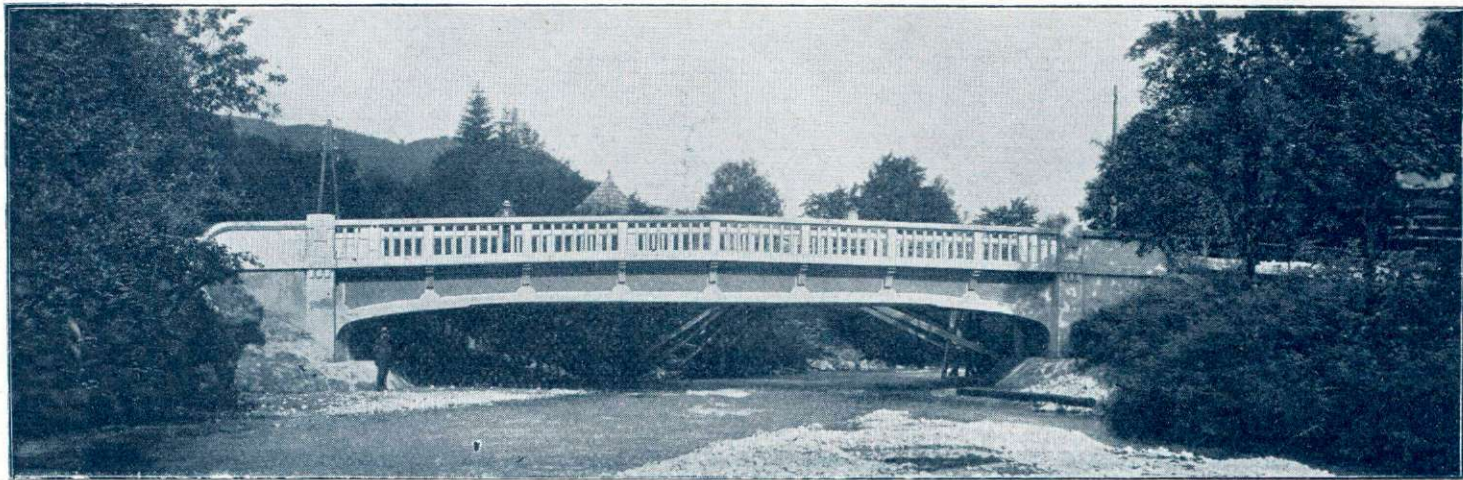
	Stran		Stran
Sama. Povest. Spisal F. S. Finžgar. (Dalje)	281	Književnost	311
Nagnilo se je solnce. Spisal Iv. Cankar	288	To in ono	314
Nedolžna pesem. Zložil B. Gorenjko . .	291		
Večerna pesem. Zložil B. Gorenjko . .	291	 Slike. 	
Naš up. Zložil B. Gorenjko	291	Novi most čez Savo pri Mojstrani	281
Camera della Segnatura. Spisal A. Zupan		Perast v Boki Kotorski	285
(Rim.) (Dalje)	292	Rafael Sanzio: Evharistija	293
Marjáž. Spisal Ivan Cankar	296	J. Sterle: Portretna študija	300
Mladini. Zložil Leopold Turšič	299	Barentsova kočja	305
Okoli Azije in Amerike. Spisal dr. Vinko		Boj za predsedstvo v Združenih državah:	
Šarabon. (Dalje.)	301	Taft govori proti Rooseveltu	308
Pesem. Zložil B. Gorenjko	310	Roosevelt govori proti Taftu	309
		Telovadba „Orlov“ na Vrhniki	315

„Dom in Svet“ izhaja 25. dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. —

Založnik in lastnik: **Katol. Bukvarna.** — Tiska **Katol. Tiskarna** v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravnštvo v Katoliški Bukvarni.

NOVI MOST
ČEZ SAVO PRI
MOJSTRANI.

SAMA.

Povest. — Spisal F. S. Finžgar.

XV.

Alena je prejela od doma že tretje pismo, odkar sama ni nič pisala staršem. Rdečica jo je oblila, ko je iz kratkih in okornih stavkov gledala nanjo tesna skrb materina. Kakor bi izza peči zrle očetove oči, hrepeneče in rosne, take so se ji zdele vrstice v pismu.

Takoj je odpisala, prosila oprostjenja in za-trjevala, da ima dosti posla in naj jih nikar ne skrbi. Vsako važnejšo novico da jim takoj naznani.

Ko je ležalo pred njo zapečateno pismo, se je zamislila. Kakor koščen, tresoč se prst, se je dvignilo pred njeno dušo očitaje.

„Otrok, kje je tvoje srce? Kje tvoja ljubezen?“

Koščeni, žugajoči prst je bil očetov prst, tisti, ki je štedil in pritrgoval, da je hranil in odgajal otroka.

Alena je opazovala ta prst in razumela očitek. V srcu jo je zbolelo. Segla je po pismu in ga poljubila.

Nato je naglo odšla na pošto, da odda pismo. Zdelo se ji je, da oče občuti ta poljub, da bo na pismu dotipal njeno gorko roko in se bo razveselil.

„Gospodična, a — seveda!“ se je oglasila Erna za pregrajo, ko je zagledala Aleno.

„Kakor bi umrli! Kar nič ne pridete! A — seveda, mladostni čajni večeri, a — seveda!“

Alena je bila zbegana in ni prenesla poštarici-nega pogleda, ki jo je srepo motril skoz okence.

„Oprostite, saj res ni lepo, ko sva sosedi, da me ni bilo. Poboljšala se bom!“

„Ne utegnete, a — seveda, nič ne zamerim. Mlado srce ima svoja pota, svoja — seveda!“

Erna ji je hudomušno pomežiknila, da je Alena zardela in se silno razveselila dveh kmetič, ki sta prišli po opravku na pošto.

„Na svidenje, gospodična Erna!“

Alena ni utegnila seči po roki, katero ji je Erna ponudila skoz okence, tako razburjena je odšla. Srce se ji je vzvalovilo in jeza jo je trla.

„Zavist, bleda zavist! Mar ne vem, zakaj to zbadanje? Vse so enake. Mara ni nič boljša. Celo Smrekarica me draži. Tako neumna nisem, da bi se v vsakega študenta zaljubila. — Ampak sedaj vam nalašč še ponačajam. Če bi ga pri tej priči srečala, roko v roki ga peljem pod Ernino okno. Nalašč! —“

Aleni so žarela lica v mrzlem vetru. Brez cilja je hitela po cesti, ki je bila že zmrzla. Pred šolo je zagledala Maro in Minko. Mara se je naglo okrenila in odšla v šolo, Minka pa se ji je pridružila.

„Mara tudi!“ je pomislila Alena, ker ji je Mara hladno odzdravila in se umeknila.

„Kam greš, Alena?“

Alena je skomizgnila z rameni.

„Ne vem!“

Minka je opazila kipečo rdečico v njenih licih. Oklenila je roko krož njene in jo tesno stisnila k sebi. „Pojdi z mano! Strniško grem povabit na Miklavžev večer. Lepo vsoto je prispevala za darila revnim šolaricam.“

„Grem,“ je odgovorila Alena in se stisnila k Minki kakor otrok.

„Kaj tako hitiš? Ti si vsa razburjena, Alenčica.“ Minka ji je pogledala dobrohotno v žareče oči, da se je Alena razveselila.

„Ah!“ je vzdihnila Alena.

Obe sta potem molčali. Ko sta že prišli skoz vas in se je za Plankarjem cesta zavila skoz molčeče polje, je izpregovorila Minka:

„Alena, razodeni mi, kaj ti je, če mi zaupaš! Ako mi ne, bodi prepričana, da nisem radovedna.“

„Veruj, Minka, da pravzaprav sama ne vem, čemu sem se razburila. Domov namreč nisem odgovorila takoj na pisma — in zato je prišlo danes tako žalostno in skrbi polno pismo od mame, da sem kar nesrečna.“

Minka ni takoj nič rekla. Samo karajoče je pogledala Aleno in spet sta nekaj trenutkov molčali.

„Alena,“ je izpregovorila Minka in bridek vzdih je bil v tej besedi. „Ti si otrok in ne veš, kaj imaš, ko imaš mamó. Da bi jo jaz še imela in bi jo samo enkrat še mogla objeti!“

Minka si je otrla z rutico oči.

„Toda še nekaj te muči, ljuba duša. Samo zaradi tega nisi tako razburjena.“

„Vsi me dražijo, vsi nagajajo.“

„Zakaj?“

„Zaradi Bresta!“

„Zaradi Bresta? Zakaj zaradi njega? In kdo?“

„Erna, Smrekarica, Mara — vsi me zbadajo. Kakor da bi bila institutka. Kaj se toliko brigajo zame! O, vem, sama zavist, grda zavist! Toda povem ti, da bom poslej nalašč očitno hodila z njim, prav nalašč, da jih bom jezila.“

„Teža ne govori modrost! To je jeza, to je strast. Teža ne storiš!“

„Storim!“

Alena je korakoma udarila z nogo ob trdo cesto.

„In če zapraviš svoj mir?“

„Mir? Torej tudi ti sodiš tako, tudi ti misliš, da sem taka?“

„Nič ne sodim. Vem pa, da za igračo tvoje srce ni. In če stokrat tajiš, utajila ne boš, da je tvoje srce že vznemirjeno, in vznemirjeno je tudi njegovo. Pomisli, ali te to vodi k cilju — ali te vodi v nesrečo.“

Ko je Minka pogledala ob taki soditvi Aleni v oči, kakor bi ji prodirala vprašujoče v dušo, Alena ni vzdržala pogleda. Nervozno se je igrala z resami ogrinjače, in nevolja ji je sijala z obraza.

„Minka!“ Alena je gledala predse na cesto, potem dvignila glavo in se ozrla proč od prijateljice v tihi gozd ob cesti.

„Minka,“ je ponovila še enkrat in glas ji je bil nenavadno teman, skoro zadirčen. „Povej meni, zakaj ste taki. Tudi ti nisi drugačna, nikar mi ne zameri! Taki ste namreč vsi, da več veste o meni, nego jaz sama.“

„Zato smo taki, ker imamo oči. Ljubezen jih nima, je slepa.“

Alena je izmeknila Minki roko in se ji odločno umeknila na drugo stran ceste.

„Ne vem, ali je to hudobno, ali je neumno. Toda to vem dobro, da si tako natolcevanje iz-

prosim, tudi od tebe izprosim, dasi te spoštujem in te imam rada!

Minka je šla za njo preko ceste in jo prijela vnovič za roko. Alena ji je mehanično dovolila in gledala na gozd, ki je molil gole, mrtve veje pod sivo zimsko nebo.

„Punčka moja,“ je pričela Minka mehko in iskreno. „Poslušaj odkritosrčno besedo prijateljice! Ni treba, da bi bila ničemurna zato, če veš, da si najlepša dekle v fari. To je suho dejstvo. Če se potem mladenič kakor je Brest zanima zate bolj, nego za druge, ali ni to naravno? Ali ni takisto naravno, da ubogo, nervozno Erno nekako jezi že sam tvoj pojav, tvoja mladost? Ali ni nujno, da je Mara, za katero se je prej Brest zanimal, užaljena, ko vidi tebe — in vidi njega? Ali ni to nujno?“

„Kajne, da ni bilo kar tako med Maro in Brestom? O, jaz sem naglo ugenila!“

„Poglej, draga moja, to je najboljši dokaz, da nisi več mirna!“

„Zakaj?“ je vprašala Alena in sklonila glavo ter pogledala prijateljico.

„Zato, ker te izda vsaka kretnja, oči, lice, vse. Prav zato te svarim. Ko bi bila prepričana, da greš sreči naproti — potem bi drugače govorila. Razodenem ti, nerada, toda iz ljubezni ti razodenem. Tudi jaz sem že pila iz čaše prevare!“

„Iz čaše prevare? — Torej nesrečna ljubezen — in odtod tvoj socializem!“

„Alena!“

Minka je izpustila njeño roko in se ustavila sredi ceste. Iz njenih pogledov je žarel užaljeni ponos. Nekaj hipov je molčala, v licih ji je nervozno utripalo.

„Alena, odpuščam ti to žaljenje, ker si — otrok. Želim samo to, da ti ne doživiš ure, kakor sem jo doživela jaz, in če jo doživiš, ti želim vsaj toliko sile, kolikor je je bilo v meni, da sem se dokopala s krvavečimi prsti na to višino, kjer sem sedaj — ponosna na to, kar sem, ker sem sama iz sebe!“

Alena se je šele sedaj zavedla trpkega očitka, ki ga je nezavestno izgovorila. Planila je k Minki in jo prijela za roko ter jecljala:

„Odpusti, Minka, odpusti!“

Minka je držala njeno roko in govorila, kakor da ne bi slišala prošnje.

„Alena! Pomni! Žal mi je tvojega miru, žal tembolj, če se ti skalí ob Brestu; zakaj on ni mož, ti pa si moža vredna. Dovolj! In sedaj ne bese-dice več o tem, dokler ne zaprosiš sama zanjo.“

Prijateljici sta nadaljevali pot ob levi in ob desni ceste — molče. Težko škripajoči vozovi,

obloženi s hloidi, so ju srečavali, tuintam je prifrčala izpod sivega neba, kakor cvetni listič, bela snežinka in izgínila na rjavem travniku.

Ko sta prišli do Strniške, je zaropotala veriga, iz pásice je planil zvesti čuvaj in ju oblajal.

Alena se je psa prestrašila in se stisnila k Minki.

„Ali naj grem tudi v hišo?“

„Seveda pojdi! Saj nimam skrivnosti!“

Ko sta vstopili, je zavila vrsta vozov s hloidi po kolovozu preko Strniških travnikov proti cesti. Vdova je stala zamišljena in žalostna pri oknu.

„Dober dan, gospodinja!“

Minka je stopila k njej in ji ponudila roko. Ko je Strniška zagledala učiteljico, se ji je lice nekoliko zjasnilo.

„Nekam žalostni ste? Kaj Vam je?“

„Poglejte,“ je pokazala Strniška skoz okno na veliko rjavo liso v hribu, kjer so pele sekire drvarjev. „Poglejte, to me spravi v grob! Kakor bi mene sekali, tako se mi zdi! O, zakaj sem prodala! Vse prepoceni, vse prepoceni!“

„Zato se nikar ne žalostite! Gozd je dozorel — in Smrekar Vam je tudi dokaj primaknil, kakor sem čula!“

„Vse premalo, še vse premalo! — Sedita!“

Strniška je povabila učiteljici k mizi, vzela iz miznice hleb kruha in nož, segla na polico po pehar orehov in jima ponudila.

„Prigriznita!“

Minka si je urezala kos kruha in pričela tretji orehe.

„Še Vi,“ je silila Strniška Aleno, ki ni bila tako domača v kmetiški hiši in se je obotavljala.

„Gospodična, prepoceni sem dala, vse prepoceni,“ je ponavljala Strniška in gledala skoz okno težke vozove, ki so se škripaje vili na cesto. V par tednih, kar so sekali gozde, se je postarala vdova, da je bilo očitno.

„Čudno, da Vam niso nič pisali iz Trsta.“

Aleni je ob tem stavku izpodletel oreh, katerega je hotela streti, in se zakotalil po tleh.

„Kar pustite,“ je branila Strniška, ko ga je hotela Alena pobrati.

„To je tisto, kar me jezi, tako jezi, da zbolim, in prav je, da ste prišli. Poslušajte! Danes dopoldne je prišel neki gosposki človek iz Trsta in se jezil, zakaj da sem že prodala, češ, pet tisoč več bi dal on. Pomislíte, pet tisoč. Pa sem rekla, zakaj niste nič pisali. Tedaj se je pa veril in trdil, da so pisali. Poglejte, in jaz nisem ničesar dobila!“

„To je zares čudno!“

„Kajne, da je? Če ni kakšna hudobna roka vmes!“

Alena je iztežka prikrivala, kako je razburjena ob tem pogovoru. V njej je kričalo: Povej, vse povej! Za krikom pa je stal Brest, ki ji je svetoval: Molčite!

„Hudobna roka,“ je povzela s poudarkom Minka. „Teža ne mislim. Morda se je pismo izgubilo.“

„Kajpada izgubilo! In to je čudno! Če se mi drugo ne izgubi, da bi se prav to. Toda ta gospod bo vse dognal! Strpensko je bil hud. Naj le dožene! Je rekel, da gre kar na pošto!“

„Erna je nedolžna! Ona je zelo vestna. Pismo-noša je res nekoliko pijančka, ko bi bil ta kako izgubil pismo!“

„Ali je bilo pismo priporočeno?“ je vprašala Alena. Ko bi bila Minka kaj slutila, bi bila opazila na glasu, da je Alena vsa preplašena.

„Menda ne, kakor sem razumela Tržačana.“

„Tedaj bo težko kaj dognati,“ je razlagala Minka. Če ga je izgubil pismonoša, kaj hočete? Siromak je, vzeti mu nimate kaj, kvečjemu, da bi prišel ob kruh. To pa bi bilo prekruto!“

„Tako sem tudi jaz rekla. Njemu naj se prizanese. Če je pa kdo drugi, nič usmiljenja!“

Strniška je potrkala s koščeno roko ob mizo in zopet gledala na rjavo poseko skoz okno.

Tedaj so se odprla vrata in je vstopil Jok. Ko ga je Strniška zagledala, je vprla bojevito roke ob boke in mu obrnila hrbet.

Jok je pogledal po družbi, se odkril in sedel k peči.

„Lepo pozdravljene ve, ki se Vam godi drugače dobro kakor meni. Tako prebito piha sever, da se mi je zanohtalo, ko sem meril in prešteval te hlode!“

„Kakor da bi ubogajme delal! Mar te ne plača Smrekar, ker si mu pomagal, da sta mi izplela to bogastvo! Hinavec! Naj te le zebe, ko te ne zastonj!“

„Kaj sva Vam izplela? Mar ni pošteno kupljeno in pošteno plačano? In kdo je pritiskal in privijal Smrekarja na Vašo plat, če ne jaz. In tole imam za plačilo! Vsak je neumen, kdor stori dobro!“

„Da si me pustil pri miru in nisi stopil nikoli čez moj prag, bi bil storil mnogo bolje, razumeš, bolje! Za lepe tisočake si me okajnal!“

„Jaz?“

„Kdo drugi?“

„Tako!“

Jok je skočil kvišku.

„Gospodični na pričo, obe! Gosposka naj govori!“

Tedaj se je Strniška obrnila šele od okna proti njemu in stopila korak po sobi.

„Gosposka naj govori! Saj tudi bo, in bo iskala neko pismo in tiste sleparske prste, ki so ga ukrali!“

Jok je zaripel, iz bolnega očesa so se pocedile solze.

„Kakšno pismo? Kakšni prsti? Čigavi? Povejte! Tu so priče!“

Jok se je bližal Strniški grozeč in stiskajoč pesti. Minka je vstala izza mize in se vstopila predenj.

„Nikar tako, Jok! Strniška so dobili za les pismeno ponudbo iz Trsta — pismo se je pa izgubilo — zato ga bomo iskali. Ni treba, da žalite gospo in kričite v tuji hiši!“

„Povejte Vi tistega, ki pravi, da je prišlo pismo iz Trsta! Povejte!“

„So bili iz Trsta pri meni danes in so mi povedali. — Vun, nič ne boš razgrajal! Vun!“

Strniška mu je odprla vrata in mu kazala s tresočim se prstom skoz duri.

Jok je umolknil, kakor bi mu zadrgnilo vrat, in je potepeno zapustil sobo. Strniška je zaloputnila vrata za njim.

„Grdoba!“ je še zamrmrala in mu s pestjo požugala v vežo.

„Pojdiva, Minka,“ je prosila Alena, ki se je tresla po vsem telesu. „Mene je groza tega razbojnika!“

Minka je tolažila Strniško, ki je kipela jeze, in jo povabila na Miklavžev večer.

Nato sta učiteljici naglo odšli.

Daleč pred seboj sta videli Joka, ki se je gnal po cesti z dolgimi koraki.

XVI.

Ko je Alena prišla domov, je videla, da sta šla preko dvorišča pismonoša in Jok. Pismonoša je bil bled in potr; čepico je nesel v roki in segal z desnico razburjen v sive lase. Ob njem je stopal Jok, mahal divje z rokami, dvigal kvišku tri prste, žugal in šepetaje sikal na uho spremljevalcu. Ob lesi, ki vodi na dvorišče, sta obstala. Jok je govoril bolj z rokami in obrazom, kakor z besedo. Ko sta se ločila, je pismonoša zamahnil z roko in naglo odšel, Jok pa stal in držal klobuk za okrajce, kakor bi ga hotel vreči ob tla. Nato se je okrenil proti Smrekarjevemu domu. Alena se je umeknila od okna, ko se je mešetar ozrl na hišo.

Smrekar se je prismejal k večerji. Smeh je bil nekaj groznega, tako se je zdelo Aleni. Ko je obešal klobuk, je že pripovedoval:

„Ha-ha-ha! Če to ni smešno! Kaj si izmisli Taljan! Neko pismo išče, na pošti ga išče, pismonošo so pestili, Erna je razgadena, da kar skovika, celo mene je vprašal, če bi kaj slutil! Ti kanalja taljanska! Pomislite! Zaradi navadnega pisma tak hrup! Ko bi jaz hotel zaradi pisem, ki so se meni izgubila, tako rogoviliti, bi morala nastati vojska, prava vojska!“

Nato je sedel k mizi in si zadovoljno podgrgnil roko ob roko.

„Ta jeza Taljanova me veseli, tako veseli, kakor bi zadel terno! Izvrstno! Ni res, Alena?“

Alena se je sklanjala nad krožnik in jedla posili. V ušesih ji je bučal ta strašni grohot, kakor peklenški grom. Na Smrekarjevo vprašanje ni odgovorila. Plaho je dvignila oči v Smrekarja, ki je moral zagledati v njih strah in prošnjo: Ne izdaj me! ne vleci me v blato! In zaeno ji je na čelu ležal teman oblak gostih črtic, ki mu je očital: Slepar!

Smrekar se pa ni zmenil ne za očitane in ne za prošnjo. Kakor bi ga nihče ne poslušal, je govoril sam s seboj in se smejal ter ponavljal: „Izvrstno! Izvrstno!“

Alena ni čakala konca večerje in ni spremila Viktorja v spalnico. H gospe se je sklonila in ji tiho pošepetala na uho, potem pa odšla v svojo sobo.

Tamkaj se je zgrudila na stol, sklenila pred seboj na mizi roke, naslonila nanje glavo in začela jokati. Solze so jo nekoliko umirile. Trudna je dvignila glavo in se ogledala po sobi. Po vseh kotih je šel njen pogled. Skoro nezavestno je iskalo njeno oko nekoga, da bi v tem hipu sedel k njej, ji položil roko na glavo ter jo vprašal: Zakaj solze, Alenčica? Na vrata se je ozrla in uho je prisluhnilo, če se ne slišijo drsajoči koraki očetovi, kakor jih je slišala doma, kadar je sedela sama pri nalogi v pozno noč. Toda obednica je bila nema. Tudi Smrekarjev grohot je utihnil.

„Ah, kako me je groza te samote!“

Alena je izgovorila polglasno te besede, a se je svojega glasu skoro ustrašila. Privila je luč, da bi ji svetloba dala poguma.

Začela je razmišljati dogodke, ki so jo tako vznemirili. Slišala je vnovič glas Erne in jo videla, kako ji pomežikuje izza okenca. Mara se je obračala od nje, Minka je bila užaljena, ker ji je povedala resnico v oči — in potem to pismo — in Smrekarjev cinični grohot.

„Zavist in zloba! Ni ga, da bi mu segla v roko, ni ga. Edini Brest mi je privoščil prijateljsko besedo, edini on — nehote je pogledala roki, kamor jo je poljubil — in še tega so mi nevoščljivi —

PERAST V BOKI KOTORSKI.

in še od njega bi me odgrizli, da bi bila, kakor žalostna vrba sredi planjave — sama, posuta z biči zlovražnih pogledov. Ne, ne! Tega veselja ne čakate. Vse mu povem, vse!”

Nenadoma ji je šinilo v misel, da bi mu pisala, in vse razodela in zatožila tovarišice in mu povedala, kako trpi zaradi njega. Toda takoj je opustila to misel, ko je vedela, da pismo ne bi bila skrivnost. Zato je sklenila, da mu vse pove ob prvi priliki, pove samo zaradi tega, da bo spoznal, kako nekolegialne so njene kolegince. Ko je še nekaterekrat premislila Brestovo trditev, da se ji ni bati zaradi pisma, da je njena vest čista — se je toliko pomirila, da je legla.

Imela je nemirno spanje, ker so jo nadlegovali v polsnu zmedeni pojmi; grozeče postave, ki so se ji režale v žalostno lice brez usmiljenja in sočutja. Vendar se je v jutru dvignila pokrepčana iz postelje, silnejša, in skoro se je nasmehnila pretiranemu strahu, ki jo je zvladal snoči. Ko je odgrnila zaveso, jo je pozdravilo živo migotanje skoz okno. Sneg je naletaval, zrak je bil napolnjen s plešočimi roji snežink, ki so se vrtele in plule nad zemljo, se ji približevale in se spet dvigale, kakor da bi si še ne upale zagrniti zemlje z belim kožuščkom. Živo življenje in vesela radost je bila razsuta po zraku. Alena je stala dolgo pri oknu, zamišljena v veseli roj snežink, ki so ji pregnale vse otožne misli, da je odprla okno ter lovila bele metuljčke kakor otrok.

„Alena, sneg, sneg!” je priklical Viktorček v njeno sobo in kazal klobuček, v katerega je naložil belih sneženih kosmičev, ki so se sproti tajali in ginili brez sledu. Alena je morala z njim na vrt, kjer sta lovila in stregla sneg, dokler se nista oba upehana in zasopla utrudila ter šla k pouku.

Nekaj dni je preteklo, nastopil je december, sneg je zapal do kolena. Dogodek o pismu je bil pozabljen, kakor bi se pogreznil v zemljo. Spočetka je Alena še prisluškovala, kdaj da Smrekar začne vnovič o pismu, obiskala je Minko, bila pri Erni — toda povsod molk o tem. Že se je popolnoma pomirila in si očitala, kako je naivna in otročja, da se tako razburja in tako plaši ob praznem strahu. Toda ni dolgo trajalo, ko se je pojavila vnovič huda slutnja. Videla je mešetarja, ki je prihajal zvečer k Smrekarju, čula je prepire med obema. Dasi ni razumela besedice, ji je neprestano sililo v spomin, da se plete vse to zaradi pisma. Zopet se je je pollašal nemir. Cele ure je prežedela v svoji sobi ob zaprti knjigi. Ko bi le koča imela, da bi mu potožila, da bi mu odkrito zaupala — gotovo bi se razblinile vse te

slutnje in bi izginili strahovi. Želela si je Bresta. Toda odkar je začelo snežiti, ga ni več videla. — Morda pridno dela, ob takem vremenu, ki je kakor nalašč za duševno delo. — Morda — ob tej misli jo je stresla groznica — morda je pa zvedel tudi on in se nalašč ogiblje Smrekarjeve hiše, da se ne umaže, da ne pride v dotiko tudi z njo, ki mu je zaupala, in bi ob slučajni pravdi celo on — kot redni gost — bil zaslišan za pričo. — Tedaj tudi on se je pravzaprav ogiblje, on, zaradi katerega trpi, zaradi katerega jo zbadajo in se ji umikajo kolegince.

Ob takih urah je bila Alena tako potrta, da ji je shujšalo lice in je bledela, kakor da bi jo razjedala bolezen. Celo Smrekarica je opazila izpremembo ter je velela parkrat napreči sani, da sta se peljala z Viktorjem na izprehod; mislila je, da ji škoduje, ker preveč tiči v sobi. Po taki vožnji se je vrnila resnično pokrepčana in Smrekarica ji je z veseljem pobožala cvetoča lica. Ali kaj bi bila dala, ko bi bila ta roka — roka materina! Domislila se je, kako je včasih doma otročje kljubovala, toda vselej, kadar jo je obšla resnična žalost, je prihitela k očetu, k materi, in kakor skoz nevihto je zasvetilo nenadoma solnce in v srcu je bila spet mirna sreča. Sedaj ni nikogar! Krog nje fraza in vsaka prijaznost zlagana. Nič gorečega ognja, nič srca!

Tako je v razvneti domišljiji, ki jo je mučila vsako noč, dočakala Miklavževega večera. Koprnela je, da bi videla Bresta in se prepričala, je li njena sumnja upravičena. Zaeno je sklepala trdne sklepe, da ne sme nihče opaziti njenega trpljenja, ker bi se le zavistno pasli ob njeni bolesti. Vesela bo, razigrana, in šalila se bo z Brestom, nalašč predrzno šalila, da jim pokaže, kako je samostojna in kako je jeziki nič ne brigajo.

Ko se je zmračilo na Miklavžev večer, so se zbrali veljaki iz cele fare. Prišel je župan in občinski svetovalci, prišli vsi oni premožnejši, ki so darovali za revne šolarje, prišla sta župnik in kaplan in seveda vsa inteligenca, med katero je oblastno vstopil Smrekar. Obdarovanci so napeto čakali v šolski sobi. Z njimi očetje ali matere. Tudi pridni součenci premožnejših rodbin so prišli pogledat s starši.

V sobi je medlo gorela sveča. Ko je Minka videla, da so vsi zbrani, je pozvončkala.

Tedaj so se odprla vrata, bengalična luč je razsvetlila sobo, prikazal se je angel, za njim drugi in tretji — nato Miklavž — in za vratmi so obstali parkeljni rožljaje z verigami. Ne samo otroke, celo starše je prevzelo radostno očaranje in po sobi je zaplul vzdih začudenja: A-a-h!

Ko so se otroci nekoliko opogumili, so zapeli pod Minkinim vodstvom Miklavžu pesem v pozdrav. Potem je Miklavž pozval kaplana, da je izpraševal otroke.

Miklavž jih je pohvalil, blagoslovil in jim povedal, da so angeli prinesli darove, ki jih čakajo v sosednji sobi. Spet je zapel zvonček in Miklavž je izginil; verige parkeljnov so zarožljale po veži — luč je ugasnila.

Tedaj je Minka odprla vrata v sosednjo sobo in vedla vanjo šolarje. Veseli vzkliki so zadoneli po šoli, otroci so hiteli po klopeh in iskali listkov, kjer je bilo napisano vsakega posameznika ime. Oblekce, predpasniki, gorke nogavice, čevlji — vsega je bilo v obilici, kakor v bogati štacuni. Otrokom so žarele oči, ko so stiskali k sebi zvežnje, matere so si otirale solze. Vse je gledalo na Minko, kateri je gorelo lice v radosti. Kaj Smrekar, kaj župan in župnik — nocoj jih ni videl nihče. Vsi so zrlji samo vanjo, vsa srca so se ji klanjala. Revne vdove so se ji zahvaljevale solznih oči in ji stiskale roke, vse se je gnetlo krog nje. In ko so se že poslavljali, se je preril župnik do nje, jo v imenu cele fare zahvalil s tako iskrenimi besedami, da je Minka sama začutila kipečo radost v očeh, matere so pa naglas ihtele.

Ko se je soba izpraznila, so pristopili tudi veljaki do Minke. Vsi povrsti so se ji zahvaljevali in ji čestitali. Minka se jim je vljudno zahvaljevala, ali njena duša je občutila mrzlotno praznih besedi in se je grela edinole v blesku nedolžnih oči, ob kapljah hvaležnih solz ubogih vdov.

Smrekar je v veži povabil Bresta na večerjo.

„Pridita z Aleno, mi gremo naprej!“

Alena je zadnja stopila k Minki.

„Minka,“ jo je nagovorila in jo prijela za roko. Glas se ji je tresel. „Minka jaz te spoštujem in te občudujem! Blagor tebi!“

Dvignila je njeno roko in jo hitro pritisnila na ustnice, da ji je Minka ni mogla umekniti.

„To je moja sreča, moje plačilo — in klic: Naprej! Hvala ti za iskrenost!“

Pri vratih se je pridružil Aleni Brest, ki ji je povedal, da je povabljen k Smrekarju.

Alena, vsa prevzeta tega večera, je šla hitro po ozki gazi tik Bresta in srce ji je močno utripalo.

„Krasno je bilo! Minka je res duša dela!“

„Je treba posebnega značaja za tako stvar. Jaz bi ne bil za to.“

„Ne?“

Alena ga je zategnjenim poudarkom vprašala in hitro dostavila, kakor bi se zbala:

„Tudi jaz bi ne zmogla tega.“

Nato sta šla po slabo izhojeni poti molče. Aleni se je z vso silo nenadoma vrinila želja, da tu v samoti, pod migljajočimi zvezdami, razodene Brestu, kar jo je tako grozno mučilo. „Gospod Brest, ali ste mar jezni, ker Vas ni več k Smrekarju?“

„Jezen? Kako to vprašate? Pot je bila slaba in silno pridno sem študiral te dni. Zato me ni bilo!“

„Tako?“ Sem mislila, da ste kaj zvedeli o pismu.“

„O pismu? O kakem pismu?“

Aleni je odleglo, ko je bila ubita zla slutnja, ki jo je trapila toliko noči. Kakor bi otvoril strugo vrelcu, je začela pripovedovati svojo muko. Govorila je iskreno, odkrito, in iz besedi se je glasila tiha bolečina, ki je tako silno želela po srcu, kamor bi se prelila in utešila. Brest je prijel njeno roko, jo ovil krog svoje in čutil, kako trepet ob pripovedovanju. Ko je dokončala, so jo polile solze, da je kakor od nevihte upognjen cvet nagnila glavo proti Brestu. On se je zmedel, ko je videl beli vrat, razsvetljen od zlatih zvezd, in trudno sklonjeno glavo proti svojim prsim. Ni imel, ni vedel besede prvi trenotek. Tajna sila ga je sklonila, njegove ustnice so se rahlo doteknile belega vratu.

Alena je vztrepetala in mu umeknila roko. Nihče ni več izpregovoril, dokler nista stopila v vežo, kjer ji je Brest stisnil roko in rekel:

„Oprostite in ne bojte se! Čemu strah mirni vesti!“

Nato sta šla po stopnicah.

Pri večerji so bili vsi sila malobesedni. Brest in Alena sta bila še tako pod vtiskom nenadnega dejstva, da sta kakor preplašena drug drugemu umikala celo poglede. Smrekar je prinesel seboj iz šole trn v srcu. Zakaj njegova oholost ni pretrpela, ko je videl, kako mnogi njegovi dolžniki časte in se klanjajo revni učiteljici, zanj pa ni bilo ne pozdrava, ne poklona. Da ni zabaval vse družbe Viktorček z bogato miklavževino, katero je dobil doma, ko se je vrnil z mamu iz šole, bi bil zavladal često molk. Šele po večerji, ko je močno vino razplalo kri, se je razplela govorica, Smrekar je pričel.

„No, gospod profesor, kako Vi sodite o tem večeru in o Minki?“

„Na vsak način je Minka zelo požrtvovalno delala. To je hvale vredno!“

„Zares,“ sta pritrdili Smrekarica in Alena.

„Tako! Torej ste vsi tako kratkovidni, kakor tisti bajtarji in berači, ki joka, če dobi pisano cunjico v dar. Le preudarite: Kdo je dal vse to?“

Kdo? — Mi, mi — jaz, župan, župnik, Strniška — mi smo darovali. Kaj je dala Minka? Nič. Če je nekoliko šivala, kaj tisto! Saj nima drugega posla! In vsi tiščite vanjo in jo zahvaljujete in slavite! To je demagoštvo, to je pavovo perje, s katerim se lišpa ta ženska.“

„To je resnica, gospod Smrekar, da ste darovali drugi; toda vse delo in aranžmá je njena zasluga!“

„Zasluga, zasluga! Poznam njene zasluge! Drugi ji sezidajte hišo, ona se bo pa košatila v njej in gledala skoz okno! Saj se poznamo! Vem tudi, da snuje neko društvo in s kaplanom stikata glave ter si namigavata o posojilnici. Še tega je treba. Oba preženem!“

Smrekar je jezno udaril po mizi in izpil v dušku kozarec črnine.

Alena je jecljaje skušala ugovarjati, pa je Brest previdno in posredovalno zvodil govor drugam, da je zanimiva debata prenehala. Zakaj Smrekar je tako namršil obrvi, da bi bil divjal in vsakega surovo razžalil, kdor bi mu ta večer ugovarjal.

Ko se je družba razšla, je hodil Smrekar dolgo ves zamišljen po pisarni. Na mizi je imel buteljko, pri kateri se je ustavljal in po malem izpival, kakor bi iskal misli v vinu. Sedel je že parkrat k mizi, pa vselej odložil pero in hodil vnovič gor in dol. Ko je izpraznil zadnjo čašo, je sedel, prijel odločno za pero, pomočil in zamrmral:

„Ne boš mi nagajala ne, taka ženščina že ne!“

Tedaj je zastavil in začel pisati:

Slavni c. kr. okrajni šolski svet v . . .

(Dalje.)

NAGNILO SE JE SOLNCE.

Spisal Ivan Cankar.

Dolgo let je že, petnajst jih bo kmalu, da nisem videl zgodnje pomladi. Siv oblak visi nad mestom; dež ga ne izpere, solnce ga ne popije, vihar ga ne razmakne. Morda je solnce tam visoko, tam daleč, morda poje pomlad za gorami — kdo ve? Ali srce je vsevedno; in česar ne vidi spoznanje, vidi slutnja. Na prašnih strehah se je zasvetilo, na umazanih oknih je odsevalo — od onstran sivega oblaka pozdravlja nas uklenjene daljna pomlad. Misli, napravite se; primi popotno palico, hrepenenje! O resnično: tam daleč so kraji, kjer je nebo višje in svetlejše; tam diše razorane léhe, tam zelené prostrane loke; tam daleč je domovina . . . je mladost.

Vsako leto ob tistem času, ko sem zaslutil solnce nad oblakom, je prešinila radost moje srce in občutil sem ves krepak, da mi grenkota tega romarskega življenja ni še popila mlade krvi. Še je bilo hrepenenje v meni; in hrepenenje je življenje, je mladost. „Še letos se napotim!“ Tako sem zaobljubil v svojem srcu. „Še letos se napotim, še ta mesec! Dolgo dovolj sem čakal in odlašal. Napotim se, preden umrje hrepenenje, preden zatoné mladost. Še enkrat bodo gledale moje hvaležne oči, kako se dramí smehljaje domača zemlja; še enkrat bom slišal melodijo prebujenih gozdov, veselo pesem juga, jezdečega na belih, bežečih

oblakih . . . Napotim se, preden bo čaša mladosti izpraznjena, da jo napolnim do vrha!“ Tako sem zaobljubil vsako leto v svojem srcu . . . vsako leto, petnajst jih bo kmalu. Pa je pod poletnim nebom visel nad mestom razpaljen oblak, težak, žareč; pa je zapihal jesenski veter, vzdignil prah do mojega okna; stal sem ob oknu, potrč, malodušen. Kje upanje? Še hrepenenja ni bilo več! . . . Kakor do vratu zakopan sem bil pod ta črni, težki oblak, v ta dušéči prah. Šle so koprneče misli vsako leto v domovino, kakor se napotí pobožni romar na Brezje ali v Marijino Celje; šle so misli, kadar je srce oznanjalo zgodnjo pomlad; ali telo je bilo zakopano do vratu, noge se niso genile, niso ubogale oči, v daljavo sanjajočih.

Tudi letos sem odprl okno nastežaj, ko se mi je zazdelo, da se je kakor pod tihimi prsti narahlo zgenila siva odeja nad mestom, in ko sem zaslutil, da so tam daleč zašumeli gozdovi. Beseda se je porodila v srcu, izpregovoril sem jo ponevedoma: „Nikoli več!“

Tako je prešinilo moje srce: „Nikoli več ne boš videl razoranih, dišečih njiv, nikoli več prostranih, zelenečih lok; vse je utonilo, za zmerom ugasnilo za gorami: pomlad, mladost, domovina; črn oblak na nebu, črna vdanost v srcu, to bo tvoj delež!“

Pomislil sem in sem to spoznal:

„Srce, ki je moglo roditi take besede in tako misel, je napravilo do poslednjega srebrnika najdražji zaklad mladosti: hrepenenje. Dokler sem še stal ob oknu, strmel s hlepečimi očmi v nevidni onstranski raj, dokler sem še govoril: Pojdem, da vidim še enkrat tisto lepoto! — vse do tiste ure sem bil mlad. V tla so se uprle zdaj moje oči, uprle so se v grob . . .“

Petnajst let bo kmalu, da je uklenjena živela, hrepenela moja mladost. Zdaj se je nagnilo moje solnce.

Pa da bi se napravil na pot s tem pustim srcem, hrepenenja praznim, in če bi ves svet preromal od izhoda do zahoda — ne našel bi je več, ne domovine, ne mladosti; nikoli več. Moje oči bi več ne spoznale tistih dišečih njiv, zelenih lok, šumečih gozdov; tujca bi pozdravila tujina, večer pozdravil starca. —

Smejal sem se letos sosеду Konopi; še lani bi bil jokal z njim.

Sosed Konopa je bil krojač; stanoval je tik moje izbe, tako da sem natanko slišal skoz tenki zid, kadar je prekašljajl vso noč do jutra. Samec je bil, ker se mu je nevesta izneverila. Velikokrat je govoril o njej z zaničljivo besedo in jeznim glasom; jaz pa sem vedel, da jo je blagoslavljal v svojem srcu in da bi jo pozdravil na kolenih. Bilo je, kakor da je vzela seboj mladost, zdravje in srečo. Konopa se je hitro postaral; jetika mu je lica izpila in izgledala, upognila mu je hrbet, prikovala mu je verige na trudne noge. Sreča pa je bila kakor gosposka nevesta; izneverila se je starcu jetičnjaku. In Konopa je zapel tisto dolgo pesem, ki je v naših krajih starodavna himna: pesem o boleznih in o gladi.

Okno njegove izbe je bilo tako blizu mojega, da bi si bila lahko segla v roko, kadar sva gledala v sivi oblak nad sivim mestom. Nekoč — mnogo let je že — se je okrenil in je izpregovoril; s čudno trepetajočim glasom, kakor da oznanja najtišjo, sramežljivo misel.

„Gospod, zdaj je pač zunaj, tam daleč zunaj, zgodnja pomlad . . . ne vidim je, ampak zdi se mi . . . tista pomlad namreč, ki je kakor . . . kakor zdravje in mladost. Letos pojdem, gospod!“

„Kam?“

„Pojdem! . . . Izpod Tatre sem doma, namreč . . . Koliko časa je že nisem videl tiste dežele, ne tistih temnih gorá, ki božajo nebo . . . koliko časa, gospod? Ođ zgodnje mladosti, oj, od zgodnje pomladi . . . šel je otrok, culo na rami, palico v roki in ni se več vrnil . . . Ampak vsa je pred mojimi očmi, vsa blagoslovljena dežela . . .“

tam visoko šume zdaj gozdovi, polja se v dolini dramijo . . . Vsako leto sem mislil, letos storim . . . pojdem, da vidim še enkrat!“

„Dolga je pot!“

„Dolga in težka . . . Zato odlašam, zato sem odlašal že toliko let . . . odlašal, ne pozabil, ne obupal! Ampak letos, letos, bo vse drugače . . . Ne prišel bi rad tja siromak, bolnik, željan tolažbe in usmiljenih src. Vesel pridem, vriskajoč in prepevajoč — tako se spodobi, da pozdravi človek domovino. Pogostil bom tiste blage ljudi, ki jih pozna le moje srce, ne moje oko . . . vse povrsti jih bom pozdravil, ki jih je poznala moja mladost . . .“

Takrat, ko sem sam še hrepenel, mi je bilo težko pri srcu.

„Kdaj, sosed, kdaj jih boste pozdravili?“

„Tako . . . morda že čez štirinajst dni . . . ali čez tri tedne vsaj . . . Lehko delam, lahko hranim, saj sem samec . . . Čez tri tedne, mislim!“

Čez tri tedne sem ga vprašal:

„Ali kaj, sosed, da se niste napotili? Lepi dnevi so bili pač zunaj, zamudili ste jih!“

Kašljajl je in mi ni pogledal v oči.

„Ne zamudil . . . saj smo šele v aprilu, kje je še maj! In tam pod Tatro se stopi sneg šele v maju . . . pravijo, da je celo še v juniju snežilo . . . Dejali so, oderuhi, da bo dela — pa sedim z lenimi rokami in gledam in čakam. Morda bo dela že jutri — zakaj bi ga ne bilo?“ — pa bom delal noč in dan . . . lahko delam, ko spati ne morem . . . in kmalu po praznikih se napotim!“

Po praznikih sem ga vprašal:

„Kaj, sosed, da se niste napotili?“

Ustna so se mu zategnila kakor na jok.

„Bog ni hotel, se mi zdi! . . . Vse sem bil že premislil, vse sklenil in uredil — pa, oj bolezen, oj delo! Če bi te roke . . . saj še niso tako slabotne, še ne tako trudne, pogledajte jih . . . če bi te roke iztegnil skoz okno in bi klical: dajte jim dela, poceni je njih delo . . . če bi to storil, kaj pravite? Ne bilo bi nikoogar, smejali bi se: glejte pijanca, boleznih pijanega! . . . Ampak prihodnje leto . . .“

Tudi prihodnje leto sva slonela ob oknu; in tudi naslednje leto.

„Rekel sem, da pojdem, in pojdem! Ni je sile več . . . Kadar pogledam s srca očmi tja onstran oblaka . . . in kadar pomislim, da bom spet videl vso tisto lepoto — ni boleznih več v mojih žilah, ne bridkosti v mojih mislih . . . Letos pojdem, tako je ukazalo moje srce. Ni je sile več . . .“

Pogledal sem mu v obraz; izsušen je bil, izpit do poslednje kaplje. Koščeni, dolgi prsti so

se oklepali okna kakor ptičji kremplji, udrte oči so se bleščale, pile so daljino.

„Zadnji dan je, zadnja ura, tako je reklo moje srce. In obljubilo mi je, tiho obljubilo ponoči, ko sva bila sama, da jo bom videl, domovino tatransko . . . še letos jo bom videl, še v maju, ko se taja sneg in lijejo potoki z gorá . . .“

„Ali pojedete peš?“

Pogledal me je z nemirnimi očmi; bojazen je bila v njih.

„Ne . . . kako bi peš? Štirinajst dni bi bilo zdravim nogam . . . koliko mojim?“

„Daljna je cesta . . . daljna v domovino!“

„Pa kaj bi tam, kako bi tam, da pridem peš? Da pridem popotnik, bolnik, brez kruha in krova? Vesel se prikažem domovini nevesti, vriskajoč in prepevajoč . . . še v maju!“

„Sosed Konopa, zdi se mi, da smo že v marcu!“

„Šele v marcu! Dva meseca še dotlej, dva dolga meseca! Zgodilo se bo vse, kakor je zapisano v srcu!“

„Bog daj srečo, sosed Konopa!“

To je bilo v marcu.

V aprilu, o Veliki noči, sem ga došel na stopnicah; kašljal je in ves premražen je bil.

„Kako je, sosed Konopa? Ne še na poti?“

Očitno se je vzradostil, ko me je ugledal; zakaj na očeh, globokih, nemirnih, sem poznal, da mu je bilo srce polno do vrha.

„Ne še na poti, gospod . . . ampak kmalu, čez štirinajst dni . . . ali vsaj čez tri tedne . . .“

Stopila sva v mojo izbo, ki je bila toplejša, in skuhal sem čaja; skodelica se mu je močno tresla v roki in čaj mu je kapal na kolena.

„Tako je, gospod . . . begal sem na desno in na levo, kolikor je to mesto dolgo in široko . . . glejte, napol sem že bos . . . Oj, gorje človeku, ki je bolan in bos! Gledajo ga ljudje postrani, komaj da ne pljunejo predenj . . . tam pa je delo nakopičeno, čaka mojih željnih rok. Ali bos si in bolan, pojdi v božjem imenu! . . . Kako je to, gospod? Ker si lačen, ostani lačen, ker si bos, ostani bos, ker si bolan, umri! Ali je to pravično, ali ni pravično: le siti imajo pravico do sklede, le ogrnjeni do plašča, le zdravi do zdravja? Take so bile besede, ki sem jih bral v njih očeh!“

„Pozno, sosed Konopa, Vas je obsenčilo spoznanje! Če je pravica, ali ne pravica: staro pismo je, potrjeno in veljavno!“

Molčal je, gledal je proti oknu z motnimi očmi.

„In vendarle . . . in vendarle pojedem!“

Ker je bila bridkost v meni samem, sem bil zlobno vesel njegovega trpljenja.

„S srcem, Konopa, in s koprnenjem . . . bose nože pa bodo teptale ta črni prah!“

„In vendarle pojedem!“

Ker sem bil sam malodušen in bojazljiv, me je razsrdilo njegovo trdno zaupanje.

„Pojdeš, brate, v domovino, dolgo poldrug meter in pol metra široko; dovolj bo zate!“

Ozrl se je name s tihim nasmeškom.

„Čemu si se razsrdil, brate? Čemu si mi lakomen tega upanja?“

„Sam Bog ti blagoslovi to upanje! Ali govori pametno in povrsti in razodeni mi tole: kako misliš na pot? Peš? Bos? Popotnik, ki trka od hiše do hiše, v nadlego psom in ljudem? In nadalje mi še razodeni: čemu pač misliš na pot in kaj boš tam, pod tisto Tatro? Ali da se odkriješ in pokloniš: pozdravljena Tatra! — ter nato pogineš kraj ceste? To mi razloži!“

„Kdo bi se tako srdil, gospod? — Kako da pojedem, je v božjih rokah. Da pojedem, je napisano. Čemu da pojedem in kaj da bi tam . . . ali ste res tako vprašali, gospod? Tudi Vi sami ste stali včeraj ob oknu, ko je hotelo solnce skozi črni oblak in ni moglo!“

Molčala sva in sva pila čaj; sosed Konopa se je globoko zamislil. Nenadoma je izpregovoril, kakor da bi hotel z besedo pregnati skrivno, šele komaj porojeno misel.

„Dobil sem dela . . .“

„Kaj? Prej ste rekli, da niste dobili.“

„Dobil sem dela . . . in ne dela . . . Prijetno, lepo delo drugače . . . delo za gospodarja. Tri mesece že kašljam tam v izbi, tri mesece že kašljam zastonj! Pa si je gospodar izmislil: delaj zame in za mojo družino, da ne boš v moji hiši kašljal zastonj! . . . Lepo blago je, gosposko sukno . . . vredno pač do sedemdeset goldinarjev . . . do sedemdeset . . .“

Začuden sem mu pogledal v obraz, on pa je umaknil pogled in je vstal . . .

Tisto noč sem se vzdramil mnogokrat. Sosed Konopa je brez nehanja romal po svoji izbi, romal in kašljal. Nekoč, ko sem se vzdramil, pa se mi je nenadoma vse razodelo in zazeblilo me je od strahu. Okrenil sem se k zidu in sem vzkliknil:

„Konopa, ne delaj greha, ne ubij se!“

V istem hipu so koraki utihnil . . .

Teden dni nisem videl Konope; zdelo se mi je celo, da je ponoči tiščal usta v rjuho; slišal sem samo zamolklo, pritajeno hropenje. Sedmo noč pa je bilo tiho v izbi; tako sem se bil privadil korakom in hropenju, da me je bilo strah tišine.

Dopoldne me je ustavil gospodar na stopnicah; ves zaripel je bil v obraz in sopel je težko.

„Tak falot! Tak razbojnik!“

Pogledal sem ga osupel.

„Tisti stradač, tisti berač, tisti tat . . . Kdo? Saj je bil Vaš sosed! . . . Pride oni dan k meni . . . kaj? teden dni je morda . . . pride k meni kakor sam sveti Aleš, ubog in ponižen: če imam kaj dela zanj . . . No, si mislim, dolžan mi je razbojnik že za tri mesece; namesto da bi ga metal na cesto, naj odsluži, kar je dolžan! Pa kupim lepo sukno, lepo spomladanje sukno, svetlosivo, zase in za obadva fanta. No, si mislim, naj dela počasi, ne mudi se nam, nismo goli . . . in če napravi, kakor treba, mu vržem še par kron, siromaku . . . Saj človek ni živina . . . dobro srce imam, ne puščam ljudem krvi . . . Ali kaj napravi razbojnik? Vzame sukno, tisto lepo svetlosivo sukno, in gre, da bi ga prodal. Gre, sam Bog je hotel, naravnost tja, kjer sem ga bil kupil. Odkod to sukno? — ga vprašajo. Zakaj bos je bil in ves se je tresel. On pa stoji tam, se

trese od nog do glave in ne zine besede. Spoznali so tatu in so ga zgrabili . . . Kaj pravite, gospod?“

Ubog in trepetajoč je stal Konopa pred svojimi sodniki.

„Čemu si kradel? Razodeni povrsti!“

Konopa je molčal; stal je tam ves čas in je molčal. Glavo je imel povešeno, roke je držal sklenjene kakor ob molitvi. Tolika zakrknjenost pa je razsrdila sodnike; s temnimi očmi so gledali nanj in njih misel je bila: „Greh je velik, zakaj v srcu je skrit!“

Tako so ga obsodili v ječo. In ker tatovi in razbojniki, posebno če so bolni, hromi in ubogi, ne sodijo drugam nego v domovino, so še razglasili sodniki, da bodi Konopa iz ječe siloma odpeljan pod visoko Tatro . . .

Glej, Konopa, tvoje srce je reklo in se ni motilo: še letos boš videl visoko Tatro, dišeče njive boš videl in zelene loke in črne gozdove! . . .

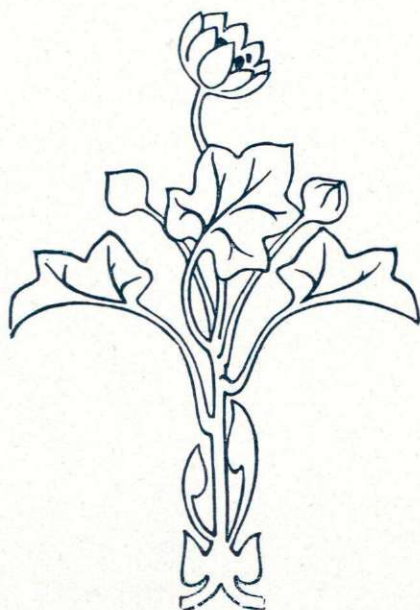
NEDOLŽNA PESEM.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Oj čez polje radost gre,
sladka misel pa v srce
mladi deklici:

Lončki kar čez noč
oživali so,
nageljni v njih kar čez noč
razcveteli so,
razgoreli so
kot srce mlado.

Jutri, jutri
pa je Šmaren veliki,
je Kraljice god,
aj in nageljni
tam v kapelici
ji cveteli bodō,
ji goreli bodo
kot srce mlado!

NAŠ UP.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Na gorici
cerkvica sloni,
cerkvica, naš up.

Na gorici v cerkvici
dobra je Gospa doma,
ljubljeni Gospa, naš up,

Nikdar nas še varal ni,
nikdar varal nas ne bo
ta naš up!

VEČERNA PESEM.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Oj pojdi zvečer,
ko sanja na polju že mir,
oj pojdi skoz našo vas!

In čul boš:
iz vsake hiše glas
boš čul gospodarja,
ki moli molitev večerno
družini naprej,
in vsa družina
utrjena mu odgovarja.
In videl boš:
pod vsakim okencem angel stoji
in sam z družino moli
molitev večerno —

O vsak večer naš narod,
Kraljica, te časti;
o vsak večer na narod,
Kraljica, spomni se še ti!

CAMERA DELLA SEGNATURA.

Spisal A. Zupan (Rim).

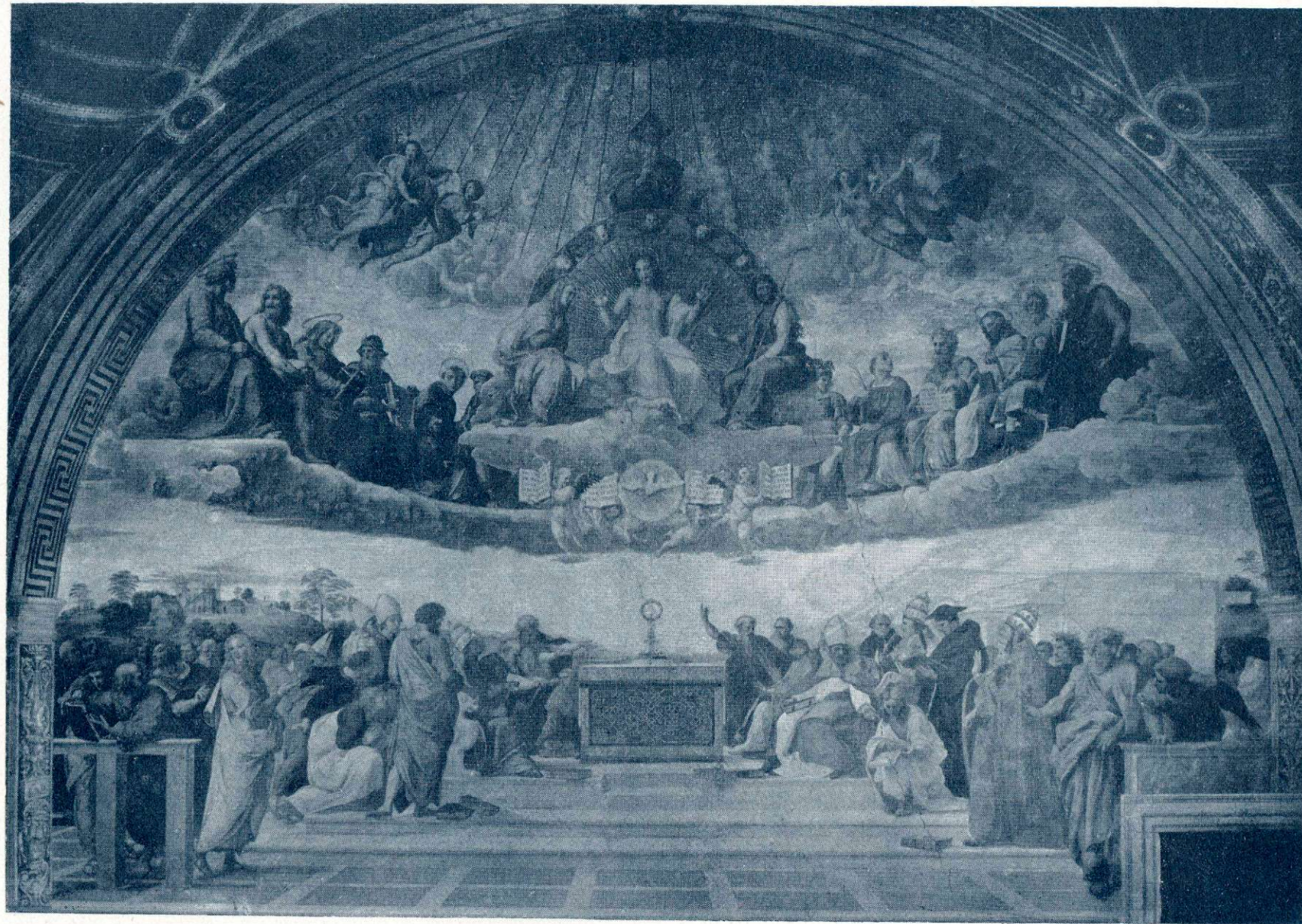
(Dalje.)

VAtenski šoli je naslikal Rafael samo naravno spoznanje resnice, a človeštvo je postalo tekom svoje zgodovine deležno tudi spoznanja, ki presega moči omejenega človeškega uma, spoznanja o nadnaravnem svetu, ne samo o njegovem obstanku, marveč i marsikaj o njegovem bistvu, ki so ga donášali človeštvu v starem veku preroki božji, v novem veku pa ga je učil Bog sam. Da je bil torej Rafael v svojih freskah vseobsežen, je moral naslikati tudi ta veliki kos človeškega spoznanja, kar je tudi storil v Disputi — zadnji izmed stenskih slik, kjer je poveličal božje razodetje, nadnaravno spoznanje, ki pa je dvojno: spoznanje potom gledanja in spoznanje potom vere.

Odgovarjajoč tej dvojni vrsti nadnaravnega spoznanja je razdelil Rafael vso sliko v dva dela: zgoraj nebo, spodaj zemlja, zgoraj sreča, spodaj hrepenenje po njej, zgoraj nobenih dvomov, spodaj dvomi in ugovori — kontrastov torej dovolj, da povedo, da neba ne gre primerjati z zemljo, ker je med njima brezmejna razlika. Sv. Trojica kraljuje v nebesih, obdana od milijonov angelskih trum in občudovana in češčena od srečnih izvoljencev, ki so srečno dokončali boj življenja, ter s svojo veličastnostjo razsvetljuje nebeške prostore, tako da so polni velike, blagodejne in gorke jasnine in sijaja. Odzgoraj prihaja močna, zlata svetloba, v velikih pramenih lije in razpušča svojo moč po vsem nebu in Bog Oče se je prikazal v tem morju najčistejšega žarja z vsem svojim veličastvom in vso svojo mogočnostjo, pa tudi miline ne manjka sivobrademu, častitljivemu Stvarniku, ki drži v levici svet, katerega je ustvaril v svoji vsemogočnosti iz nič, desnico pa dviga v svojem usmiljenju k blagoslovu. Šest ljubkih kerubov, še v starem, srednjeveškem slogu, spremlja spoštljivo Stvarnika, ga moli in veliča. Bog Sin, druga božja oseba, sedi pod Bogom Očetom na oblakih. Morje najintenzivnejše in najintimnejše luči izhaja od njegovega poveličanega telesa in trebalo je to morje omejiti z modrim, z angelci posutim kolo-barjem, da se močna svetloba ni razlila po vsem nebesu. Odrešenik je razprostrl svoje svete roke in kaže poveličane rane in tudi stran njegova je odgaljena, tako da se vidi poveličano mesto, ki ga je prebodla ljubezen. Bel plašč je zdrknil Zve-

ličarju z ramen in tako sedi z lahko nagnjeno glavo in z obličjem, polnim dostojanstva in milobe ter usmiljenosti, sredi med Materjo svojo, ki zre v ponižnosti na krasoto in poveličanost ljubljene Sina, in sv. Janezom Krstnikom, ki v obleki spokornika kot predhodnik Kristusov kaže nanj kot na tistega, na katerega prihod se je treba pripraviti z molitvijo in postom, z izravnavo hribov in dolin, nanj, ki je Jagnje, katero odjemlje grehe sveta. Glorija Jezusova je brezkončna, nepojmljiva in zato si nihče izmed nebeščanov, razen ponižne Matere, ne upa vpreti pogleda vanj; vsakdo je povetil svoje oči pred tem sijajem ali se pa vsaj obrnil v stran.¹ V loku pod Kristusom, Marijo in Janezom Krstnikom je združil Rafael zastopnike Starega in Novega zakona, menjajoč, kot zastopnike brezštevilnih čet blažencev. Na skrajni levi in desni sedita sv. Peter in Pavel — prvaka apostolov. Sv. Peter, kot prvi papež s ključi v roki in kot čuvar besede božje s knjigo v naročju, sedi tu v sferah blaženosti, poln kremenitega zaupanja in najčistejšega veselja nad združenjem z Gospodom, ki ga je iz slabosti tako nesrečno zatajil. Sv. Pavel pa, kot energičen kolerik, kot delavni in čudovito navdušeni učitelj narodov, drži svoje liste v levi, desnico pa krepko opira na meč, ki ga je združil z Učenikom, ter se ozira poln hvaležnosti, da je iz Savla postal Pavel, po nebesnih višavah. Adam se pridružuje s prekrižanimi nogami sv. Petru — oče človeštva, razmišljujoč o svoji nespameti, ko je za en ugrizek prodal satanu vse človeštvo. Adamu sledi sv. Janez Evangelist, ki piše svoj evangelij, zatopljen v sveto dejanje in sveto resnico, in David zre v njegovo knjigo, kjer apostol ljubezni piše o tem, kar je on opeval v psalmih na liri, ki jo drži pri sebi. Sv. Lovrenc pa se kot veliki mučenik in usmiljeni diakon ozira na zemljo, kjer je toliko gorja, ki ga je tako zmanjševal za časa svojega zemeljskega bivanja. Izza oblakov — sedeža Device Marije, gleda Jeremija, pevec žalnic o nesrečnem Jeruzalemu. Na nasprotni strani se prikloplja Pavlu Abraham z nožem, ki mu je pokornost njegova napram Gospodu donesla nebeško radost. Sv. Jakob Starejši sedi tu s svojim listom kot zastopnik tistih, ki s pismom širijo čast božjo, ter razmišlja

¹ Steinmann n. n. m. 150 s.

RAFAEL SANZIO: EVHARISTIJA.

o svoji sreči in ni mu žal prelite krvi. Mozes, pozvani voditelj božjega ljudstva, kaže večnoveljavne zapovedi z gore Sinajske, brez katerih ni mogoče priti v družbo nebeščanov. Tudi prvi mučenik sv. Štefan je zaslužil s svojo junaško smrtjo, da dobi prostora med temi vrstami, in tako sedi s pogledom navzgor obrnjenim in s palmo, razmišljujoč o gloriiji, ki jo je zrl prvič, ko so ga podirali težki kameni. Zadnji pa je Juda Makabejec, ki zre v vojniški opravi izza oblakov — junaški vojščak božji. V tem ločnem oblaku, ki ga nosi nebroj nedolžnih angelcev, plava tudi sv. Duh, tretja oseba božja — golob v svetlem krogu. Žarki milosti in spoznanja izhajajo od njega in štirje angelci, ljubka bitja, nosijo ob njegovih straneh štiri evangelije, ki jih je navdihnil on v svrhu, da človeštvo dobi v njih najčistejšo resnico. To so nebesa — kraj sreče, zadovoljstva in miru. Tu ni strasti, ni neurejenih nagnjenj, vse je minilo, vse izkušnjave in boji so ponehali in le brezmejna sreča in veselje, ne prekipevajoče, sangvinično veselje, marveč umerjeno in ustaljeno, sta last blažencev, ki ne poznajo dolgočasje, temveč prodirajo vedno globlje v bistvo božje, katero jim je v enem trenutku rešilo vse dvome in pomisleke, ki še mučijo vojskujočo se cerkev, katera se je združila spodaj v prosti naravi okrog Najsvetejšega.¹

V lepi južni naravi, ki se vleče tja v ozadje in se na levi dviguje v prijetnem griču z nedovršeno stavbo, kateri na desni odgovarja močan podstavek — pač migljaji na sv. Peter, ki ga je Julij II. tedaj gradil — je naslikal Rafael na podiju iz treh stopnic preprosto menzo in na njej najsvetejši Zakrament, evharističnega Jezusa v monštranci — to središče katoliškega kulta, to vez med nebom in zemljo. V spoštovanju in veri se je združila okrog Zakramenta vseh zakramentov cerkvena občina. Na vsaki strani oltarjevi sedita na klopi po dva cerkvena očeta, na levi sv. Hjeronim in sv. Gregor, na desni sv. Ambrož in sv. Avguštín. Zamišljen v sveto knjigo in njeno snov čita sv. Hjeronim v kardinalski obleki o verskih resnicah, o sv. Zakramentu, ki mu ga kaže prevzet ljubezni in navdušenja starček v bogatem zelenem pluvialu, dočim se nasprotno sv. Gregor s tiaro na glavi ozira v nebo in razmišlja o Kristusovem nauku. Zamaknjen v nebo, ki mu ga energično kaže duhovnik ob oltarju, sedi škof Ambrož, in njegov obraz blišči veselja; gesta začudenja se mu je vsilila nehote. Ne tako sv. Avguštín — veliki mislec. S svojimi deli pred seboj narekuje mladeniču, da sklonjen zapiše globoki nauk in

¹ Steinmann n. n. m.

izdatno obrano vere. V osredje obrnjena postava Avguštínova nas dovede nehote do velike postave, v pluvial iz zlatega brokata odete in s tiaro na glavi. To je Sikst IV. — učenjak in ujec Julijev. Proti oltarju se ozira veliki renesančni papež, kjer biva Kristus, o katerem je pisal pred seboj ležečo knjigo in kateri mu je podelil veliko oblast v Cerkvi. Njemu sledi sv. Bonaventura — franciškan v kardinalskem talarju in s kardinalskim klobukom, ter išče v odprti knjigi mesta, ki mu pomore, da dokaže poleg stoječemu Inocencu III. svoje mnenje — piscu lepega spisa o sv. maši. Inocenc sam je v razgovoru s sv. Tomažem Akvincem, angelskim učenikom v dominikanskem habitu. Za temi visoko stoječimi osebami se pa premika ob močnem podstavku proti oltarju vrsta oseb, med njimi Dante in Savonarola.¹ Čisto spredaj ob ograji je vse polno življenja: mladenič se spenja čez ograjo, da vidi Najsvetejše, o katerem ima pomisleke, vsled česar mu jaki mož kaže na Siksta IV. kot na moža, ki more dvome razpršiti. Podobna je razredba na levi. Za sv. Gregorjem stojita dva kardinala z mitro in opazujeta skupino ob sebi. Trije mladeniči so namreč dospeli in v pobožnosti je klonilo njih koleno, da počaste Boga pod podobo kruha. In kako ne bi poklekali spoštovanja pred Najsvetejšim, saj je kot izliv velike ljubezni navdušilo tudi krepkega moža, tako da se je obrnil k oltarju in stoji tako obrnjen, poln patosa, dasi umiljenega in brzdanega! V ozadju so se zbrali v posameznih skupinah zastopniki najraznejših teoloških šol in cerkvenih redov v pogovoru o velikih verskih skrivnostih in njim se je pridružil blaženi Fra Angelico, mistični slikar, ki kakor zamaknjen zre sam zase na oltar ljubezni in ponižnosti. Enako kakor na desni strani freskini, se je združila tudi tu ob ograji živahna skupina štirih oseb: plešec drži odprto knjigo, kažoč v njo na zadnji razlog, zakaj ne sledi lepemu, postavnemu mladeniču, ki ga vabi najbrže, naj opusti to osamelost in naj se pridruži drugim vernikom, učnikom, zbranim okrog evharističnega Kristusa, pred katerim naj tudi on pade na kolena in ga moli. Plešču se pridružujeta še mladenič, ki se zdi, da še ne mara iti k oltarju, dasi se je že tudi v njem izvršila peripetija, in mož lepih, mladih potez, ki se — videti je tako — ozira zadnjič v pleščevo knjigo in je voljan slediti migljaju kodrastega mladeniča.²

¹ Savonarolas Anwesenheit ist eine Genugtuung, die das Papsttum dem katholischen Reformator angedeihen läßt, wenige Jahre nachdem Alexander VI. das Leben des Gerechten von Florenz gefordert hatte. Kraus n. n. m. 414.

² Prim. k podanemu opisu Pastor n. n. m. 834. ss.

Enake prednosti kakor druge slike v Camerella della Segnatura odlikujejo tudi Disputo. Tudi tu je Rafael strogo varoval vse zakone pravilnosti, simetrije in ritmike in izborno dosegel svoj cilj, da naslika v Disputi shod vernikov v globokem prostoru in na nebu nebeško glorio ter vse osredotoči v spodnjem delu v sv. Evharistiji, na nebu pa v Kristusu — Zveličarju, ki je pod podobo kruha ravnoisti in ravnotak ko na desnici Očetovi. Tudi v Disputi dobiš celo vrsto najraznejših črt, krivih in premih, množico kompleksov črt, združenih v najfinejši enoti in čudoviti harmoniji, in bogato je tudi gibanje, ki se razvija ritmično od oltarja proti ospredju. Isti motivi se ponavljajo na levi in na desni, a vedno malo izpremenjeni, tako da pride v sliko raznovrstnost in se duša ne dolgočasi, pri tem je pa vendar ugodeno srčni želji, da se more človek zadostno napasti na lepih oblikah, zaradi česar naj se ravno motivi ponavljajo in v čemer ima svoj učinek simetrija, ki se ti zdi na prvi pogled, da je v Disputi ni, a sčasoma dojdeš do zaključka, da vendar ni tako.¹

Tudi o Disputi more zgodovina umetnosti pokazati številno razlag. Nekaterim je Disputa alegorija teologije in teološke disputacije, drugim zgodovina teologije, zaradi česar iščejo v vsaki osebi kakega teologa, tretjim je Disputa zopet poveličevanje najsvetejšega Zakramenta itd.² Kaj je torej slikal Rafael v svoji Disputi? — Slikal je nebo in zemljo, zmagoslavno in vojskujočo se cerkev, ki je odsev zmagoslavne, in postane enkrat zmagoslavna, vsled česar teologija in praktično versko življenje služita v dosego vstopa v zmagoslavno cerkev. V zgornji polovici pripoveduje Rafael o nebu s sv. Trojico, Marijo, apostoli, mučenci in preroki, torej o zmagoslavni cerkvi Starega in Novega zakona, saj so ti nebeščani v posesti zmage zbrani okrog Njega, za katerega so bili boj, in o neizmernem blaženstvu zveličancev. O tem ne more biti dvoma, saj zgornji del slike veje duha miru, zadovoljstva in sreče, kakršne zemlja nima in nima ter jo more imeti le kraj, čigar prebivalci od obličja do obličja zro vir vsega bitja in žitja, zro rane Kristusove, ki so odprle človeštvu zaklenjene zaklade. Jezus je odrešil svet in tako sprejel v nebo pravične Starega zakona, izmed katerih je Rafael naslikal le tiste, ki imajo ozek stik z Mesijem; Adama kot povzročitelja potrebe po Mesiji, Abrahama kot očeta Izraelcev, Mozesa kot vodnika Izraela, iz katerega je v Davidu vzniknil rod Mesijev, Jeremija kot predhodnika Mesijevega, ki je ž

njim vred zastoj klical hčeri sijonski, naj se izpreobrne, in Juda Makabejca, ki je neustrašeno branil Izraela in njegovo vero proti Sircem, kakor je Mesija branil in brani človeštvo proti satanu in njegovim pomočnikom. Odprl pa je Mesija pot v nebo predvsem Novemu zakonu, ki mu je dal Rafael kot zastopnike oba prvaka apostolov, sv. Janeza Ev. in sv. Jakoba Starejšega kot zastopnika cerkvenih pisateljev in sv. Štefana ter Lovrenca kot izšla iz onih vrst, ki neustrašeno daruje vse za Jezusa in se v nesebični ljubezni žrtvujejo popolnoma za delo krščanskega, duhovnega in telesnega usmiljenja. Te markantne osebe izmed izvoljencev božjih, ravno dvanajstere po številu, ki se jim pridružita še Mati in sv. Janez Krstnik kot obdana s posebnim sijajem in odliko, so zadoščale Rafaelu, da je naslikal zmagoslavno cerkev vseh časov, naslikal nebo, o katerem pravi Steinmann: „Prvič in edinokrat se je stvorila v človeški fantaziji podoba nebes, ki jo je mogla vera privzeti, prvič in edinokrat je bilo storjeno nepojmljivo, izgovorjeno neizrekljivo.“¹ Pod nebom pa je zemlja z vojskujočo se cerkvijo. Cerkveni očetje so osnovali vedo o Bogu, srednji vek je bogoznanstvo poglobil in želo je vrhunec v sv. Tomažu, ki mu more stati vredno ob strani sv. Bonaventura. To so zastopniki svete vede, ki se goji na zemlji o nebu, in pridružujejo se jim še kot taki menihi raznih redov, ki so vsi tako marljivo gojili in negovali znanost bogoslovno. Pa le del vojskujoče se cerkve se more posvečati temu vzvišenemu poslu, mnogi tudi v umetnosti poveljujejo ime božje in tako Bogu poklanjajo prejete talente, njih zastopnika sta Dante, pesnik-teolog, in Fra Angelico, slikar-teolog, drugi se zopet pečajo z govorništvo in na prižnicah oznanjajo čast božjo, zastopani so v Savonaroli. Največji del vojskujoče se cerkve pa se združuje samo v pobožnosti s svojim Bogom in veruje besedi božji — izročeni mu od duhovnov, in ta del vernikov nam je zreti na Disputo pobožnih mladeničev, ki nič vprašujoč molijo Boga, pod podobo kruha skritega v monštranci. To so srečni udje sv. Cerkve na zemlji, ki ne zablodejo nikdar in so jim dvomi tuji, a Cerkev ima v svojih vrstah tudi zablodle nesrečneže, ki nam o njih govori Rafael na levi ob ograji v skupini treh oseb, ki se jim čita razdvojenost z obličja in se hočejo vsak trenotek vклонiti mladeniču, ki jim kaže pot do resnice, i razkosane dvomljivce, ki jim dvomi vznemirjajo dušo in jih je Rafael naslikal v mladeniču, spenjajočem se na desni čez ograjo. To je katoliška cerkev na zemlji v najraznejših pojavih, ki vodi

¹ Prim. o formalni plati Wölflin n. n. m. 88 ss.

² Prim. Kraus n. n. m. 397 ss.

¹ N. n. m. 150.

do zmage in postane iz boreče se cerkve zmagoslavna, iz verujoče gledajoča, kakor kaže stavec s svojo desnico ob desni oltarja in pove tudi razglabljanje Gregorjevo in zamaknjenost Ambroževa. Zakaj je pa združil Rafael papeže, kardinale, škofe, svečenike, svetne in redovne, verske umetnike in druge laike okrog najsvetejšega Zakramenta in zakaj je ravno ta moment tako poudaril? Razloga drugega pač najbrže Rafael ni imel kakor tega, da je sv. Rešnje Telo središče katoliškega bogoslužja, pa tudi življenja in vez med nebom in zemljo, kar tako lepo izraža tridentski cerkveni zbor, ko trdi o sv. Evharistiji, da jo je Jezus zapustil Cerkvi kot simbol njene enote in ljubezni, ki naj po njegovi božji volji združujeta vse kristjane. Sv. Evharistija je res središče, okrog katerega se zbirajo papeži z verniki vred, pravični z grešniki, učeni z neolikanimi, umetniki z otopelimi in je vez med nebom in zemljo, med zmagoslavno in vojskujočo se

cerkvijo, saj imata obe svojo veljavo od Kristusa, ki biva v nju sredi, le s to razliko, da nebeščani zro Kristusa v vsej veličini, mi — zemljani pa ga zremo v veri pod vidnimi podobami, kjer biva v ljubezni. Kako lepo ne pravi sv. Pavel: „Videmus nunc per speculum in aenigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum“ (I. Cor. 13, 12.). Zato je tudi Rafael sv. Zakrament tako poudaril, saj mu je to služilo najbolje v izraz misli, da je katoliška cerkev na zemlji le odsev katoliške cerkve v nebesih, ki podaje vojskujoči se cerkvi pomen in z druge strani pogum, da zmaguje težave in opazuje vse z nadnaravnega stališča, v luči večne gloriije ali pa večnega prokletstva. Ta ideja je velika in zaslužila je, da se je lotil Rafael, ki o je obelodanil tako umetniško na nov način in se zato zgodi marsikdaj, da ji ploska tudi moderni pogani, ne da bi hotel.

(Konec.)

MARJAŽ.

Spisal Ivan Cankar.

Ni jih na svetu bolj nevšečnih ljudi, nego so modrijani. Posebno tisti modrijani, ki so parfimirani od nog do glave, sanjajo na otomani bridkostne sanje ter kade vzdihovaje egiptovske cigarete. Med nebom in zemljo v vijoličastem oblaku se jim izprehaja življenje; svoj papirni svet so si bili ustvarili, dolgočasijo se v njem ter sovražijo nadležno resničnost muhe, ki jih ščegeče na nosu. Kadar pogledajo dol z zapanim očesom, potočijo solzo nad svojo usodo, da jih Bog ni bil ustvaril v zraku, temveč na zemlji; ali pa pljujejo na tisti svet, ki jih ne pomiluje, zato ker nima časa, da bi gledal v oblake.

Naletel sem zadnjič na takega moža. V marcu je bilo, od juga je pozdravljala mladost; občutil sem v svojem srcu, da mi je, presrečnemu, dodeljena na vekomaj; nebo je pelo, oznanjalo je vstajenje. Pa mi pride nasproti betežen modrijan.

Ugledal sem zameglelo bridkost v njegovih očeh in vesel sem je bil.

„Kaj tudi tebi je koprnenje potrkalo na srce? Ná roko, zakaj v tej uri si mi brat!“

Dal mi je roko, ali vrag vedi, mrzla je bila.

„Ni mi težko zaradi koprnenja samega!“ je rekel. „Ni ga čuvstva bolj plemenitega. Ali težko mi je, da so oskrunili hrepenenje in da si dan-

današnji že vsako nadložno predmestno poželenje ogrinja to sveto ime! Zakaj hrepenenje je tista čudežna barka, v kateri se vozi človečanstvo božanstvu nasproti. Tudi jaz sem se že vozil v njej in se vozim mnogokdaj. Zdaj pa smrkavca pogledaj: lačen je, cede se mu sline, ko ogleduje na trgu svetle pomaranče, pa misli, da je občutil hrepenenje! Oskrunil je s svojo mislijo tisti sveti, tihi plamen, ki se dviga do neba iz naših duš, iznad človečanstva koprnečih. Sanjal si o rožah čarovnih, pa te je umazan fant zdramil, ko ti je ponudil trakove za šolne, štiri za pet krajcarjev. Spoznati si moral trepetajoč, da si še človek, bližji blatu nego zvezdam . . .“

Tako je govoril, sam Bog vedi kaj; pismarska nečednost je bila.

Jaz pa sem slišal, ko me je pozdravljala od juga moja mladost, za zmerom nadvse ljubljena zaradi hrepenenja, ki mi ga je dala. Z njim mi je dala posodo, do vrha napolnjeno z lepoto, — z ljubeznijo in s pogumom . . . Tudi ti pozdravljena, mladost — če nikomur, tebi sem ostal zvest!

Moje srce je premagalo modrijana in njegovo modrost; zato sem se napotil k Pavli. Šel sem tja, kadar je bilo srce potrebno najtišjega in najbolj resničnega veselja.

Takrat je bilo Pavli deset let, se mi zdi. Po obrazu ne bi sodil, kajti star je bil; ustnice so bile široke, zelo nežno risane; če so se nasmehnile, je spreletelo človeka, kakor da je prejel blagodar iz nebes; velike in čiste so bile njene oči, ali njih luč je svetila mirno v senci temnih vejic, ki so bile tako goste in dolge, da so legle do srede lic, če so trepalnice omahnile. Vsega obraza beseda pa je bila resna in izkušena; vesela je bila beseda mnogokdaj, ali smeh ni bil otroški.

Pavla je bila bolna; ležala je od rojstva. Nikoli nisem natanko pomislil o tej stvari, le začudil sem se, ko sem bral, da je na tisoče takih ljudi na svetu in da večidel nimajo ne belega kruha, ne perne postelje. Ne vidi jih človek in ne sliši jih; skriti so, molče v samoti in ugasnejo tiše nego plamen sveče. Tako mirno je njih trpljenje, da gre sočutje mimo in se ne zmeni zanj.

Na stari zofi je bila njena postelja. Vsa od vratu do podvitih, razbolelih nog je bila zavita v grobo sivo ruto; podobna je bila neveliki culi, na zofi pozabljeni; izza rute je gledal obraz in je gledalo dvoje čuda tenkih, skoraj prozornih rok.

Kadar sem prišel, me je pozdravila s tihim smehljajem; nato se je tenka roka izvila izpod rute in je položila na mizo karte za marjaž. Po dvakrat ali trikrat na teden sem bil tam — vselej, kadar sem bil bolan od samote; ostal sem od zgodnjega mraka do noči. Izpregovorila sva komaj besedo, igrala sva ves čas. Karte so bile že zelo mastne in obrabljene. Poznal sem jih na slepi strani vse od prve do zadnje. Srčni as je bil na sredi prelomljen; tega je poznala celo Pavla. Tudi pikovo desetko je poznala, ker je imela na sredi belo izpraskano piko in vrhutega še desni gornji rob preganjen. Ker je bila razumna in bistra, bi si bila Pavla brez težave zapisala v spomin tudi znamenja ostalih tridesetih kart; ali bila je poštena, kakor je pošten človek, ki leži od rojstva na zofi.

Igrala je najpoprej mirno; čez pol ure pa ji je šinila v lice tista kaplja krvi, ki je bila v njenih žilah. Roke so se ji narahlo tresle, ustnice so se držale na jok; ali izpregovorila ni besede.

Sleparil sem jako; komaj tretjo ali četrto partijo sem po milosti izgubil. Pripetilo se je, da je držala v rokah imenitne karte; oči so se ji zasvetile, od razburjenosti se je tresoča roka naslonila ob mizo.

„Igrajva zdaj za krono!“ se je nasmehnila prešerno.

„Pa igrayva!“

Pavla je izgubila; pogledala me je z velikimi, osuplimi očmi in je molčala.

Ponavadi sva igrala samo za vinarje; ali vendar sva nazadnje izračunila, da mi je dolžna že dobrih pet goldinarjev. Ta dolg jo je zelo bolel; nekoč mi je ponudila za odplačilo srebrni prstan, edino dragocenost, ki jo je imela. Nato pa sem ji rekel: „Kaj ne vidiš, Pavla, da sleparim?“

Nasmehnila se mi je v obraz.

„Saj sem tudi jaz že sleparila; zadnjič sem nalašč izgubila desetko, ker je ležal vrhu talona srčni as!“ . . .

Mnogokdaj se je zgodilo, da je zadremala nenadoma, sredi partije. Vzburjenost je ugasnila, kakor da bi bil svečo upihnil; roke so počivale na mizi, desnica je držala karte; glava se je nagnila, temne vejice so legle globoko na lica, ustnice so bile rdeče in so se smehljale. Tudi jaz se nisem genil, še dihati se nisem upal. Zdaj vem, da so hodile takrat njene nedolžne sanje po takih krajih, ki jih naše oči nikoli ne bodo gledale.

Zgodilo pa se je tudi, da je mahoma in naglas zajokala. Počasi je položila karte na mizo in je skrila obraz.

„Igraj, Pavla, zdaj boš dobila!“

„Nikoli ne bom dobila . . . še postrani me sreča ne pogleda!“

Zaihtela je ne le z glasom, ves život se je stresel.

„Da bi umrla . . . da bi že umrla!“

Povesil sem glavo in sram me je bilo hudo delstva.

„Zdaj ne boš nikoli več izgubila!“

Pogledala me je izza mokrih prstov.

„Dolgčas bi bilo, da bi ne izgubila . . . Igrajva!“ . . .

Njena mati naju ni motila; prišla je malokdaj pred pozno nočjo, pogledala je z zaspanimi očmi in je kmalu legla. Postrežnica je bila daleč nekje v mestu; zaslužila je vsak teden po dva goldinarja. Zgodaj zjutraj je šla, opoldne je bila doma, da je napravila kosilo, pozno zvečer se je vrnila. Časih so bile njene oči zakrvavele in objokane; čemu, je nisem vprašal.

Tisti večer, ko sem srečal modrijana, me je Pavla pozdravila z motnim, skoraj neprijaznim pogledom; smehljaja ni bilo na njenih ustnicah, in tudi roka se ni genila, da bi položila karte na mizo. V marcu je bilo; v izbo je sijala večerna luč in gole stene so bile vse prazniške.

Komaj da me je pozdravila, je okrenila glavo in je gledala skoz okno — v njenih mirnih očeh je odsevala večerna luč.

„Kaj ne bova nocoj igrala?“

Molčala je dolgo, nato pa me je nenadoma vprašala:

„Ali ste bili že daleč zunaj? Tako daleč, kakor je tisto nebo tam?“

„Daleč sem že bil.“

„Pripovedujte, kako je tam!“

„Kaj ne bi rajša igrala, Pavla? Če bi govoril do noči in še do jutra, ne bi nikoli razložil, kar so gledale oči; zakaj beseda je slepa . . . Na oni strani, tam v daljavi, je svet. Bodi kakor je, midva pa igrayva!“

„Ne bom igrala nocoj . . . Brala sem, da so gozdovi tam in na podobi sem jih videla — kakšni so gozdovi? Ali Vas je bilo strah, če ste jih ugleдали? — Brala sem, da rasto tam cvetice kar na polju, kar pod visokim nebom in da nikočar ni, ki bi jim zalival. Ali ste videli kdaj take cvetice? Rada bi jih videla, te nezaklenjene, ki ne marajo usmiljene roke, da bi jim zalivala . . .“

„Kam sanjaš, Pavla? Pokličí svoje misli, da se vrnejo v to gorško izbo . . . zeblo bi jih zunaj, Pavla!“

„Tudi če pozebejo! Dolgčas jim je že v tej gorki izbi; če nogé ne morejo, naj romajo misli! . . . Ali ste videli kdaj morje?“

„Že sem ga videl.“

„Tisto morje, ki je brez konca, kolikor daleč meri oko?“

„Videl sem ga.“

„Ali se Vam ni zazdelo, da bi šli, kamor gre pogled in kamor gre žalostna misel?“

„Čemu, Pavla, da bi šel?“

„Nič čemu . . . šel bi zato, da bi šel!“

„Boj se, Pavla! Zatisni oči, da pojdejo misli drugam, nato pa igrayva! Zakaj vse, kar si mislila in rekla, je zelo huda bolezen, je hrepenenje!“

„Rada bi umrla od take bolezni!“

„Igrayva!“

Dolgo nisva igrala. Tudi meni je bilo težko pri srcu in še preden sem jim branil, so se vzdignile tudi moje misli in so romale. Ko sva doigrala tretjo partijo, sva se spogledala.

„Ali ste Vi dobili, ali sem dobila jaz?“

„Ti si dobila, se mi zdi!“

Karte so ležale na mizi, zadnji večerni žarek je svetil nanje.

„Nocoj ne bova igrala več!“ je rekla Pavla. „Pa če ne bova nikoli več igrala, mi nikar ne zamerite, da sem Vam toliko dolžna; prstan Vam bom dala in koralde . . .“

Spreletel me je mraz; zakaj njen obraz je bil ves resen in žalosten.

„Ne maram takih besed, Pavla! Zakaj nisi vesela? Pomlad je zunaj!“

„Je zunaj!“

Nebo je žarelo, dvigalo se je v daljavo in v noč; njene oči so strmele proti nebu, njih hrepenenje je pilo njegovo luč. Nasmehnila se je.

„Jaz pa vem, da bom še vse videla — gozd in polje in morje. Da bi se že kmalu zgodilo . . . vsak dan mislim, vsako noč sanjam . . .“

„Nikoli mi nisi povedala, nikoli ne vprašala!“

Nasmehnila se je vdručič; njen obraz je bil kakor od neba obžarjen.

„Zdaj sem povedala, ker je blizu . . . Zdaj igrayva!“

Tisti večer sem izgubil vse partije. Preden sem se poslovil, sem zažrnil okno in prižgal svetilko. Ob slovesu mi je ponudila Pavla obedve roki.

„Ali bi Vam bilo kaj hudo, če bi se nikoli več ne videla? Nič bi Vam ne bilo hudo!“

„Prav nič bi mi ne bilo hudo po tebi, zaradi takih besed ne! Zatisni oči in sanjaj . . . pa ne o gozdovih, temveč o tistih bonbonih, ki ti jih jutri prinesem!“

Tako prijazno in usmiljeno se je nasmejala, kakor mati otroku.

„In tudi zaradi dolgá mi nič ne boste zamerili? In tudi prstan in koralde boste spravili za spomin?“

„Daj, da te zavijem in odenem, Pavla; na zofi bom sedel to noč in bom dremal!“

„Ustrašili ste se zame, torej me imate radi!“

„Rad te imam, če se smeješ!“

„Jaz imam pa tiste rada, ki jokajo!“

„Nimaš me rada, ker me žališ?“

„Glejte, zdaj sem vesela!“

Res je bil ves vesel in pogumen njen obraz, na dnu oči pa je bila tiha misel in tiste me je bilo strah.

„Brez žalosti zaspí in nič ne sanjaj!“

„Nisem žalostna in tudi moje sanje bodo vesele!“

„Lahko noč, Pavla!“

„Adijo!“

Nikoli mi ni dala roke za slovo; le nasmehnila se je in je pozdravila z očmi; tisti večer mi je stisnila vdručič obedve roke in mi je pogledala v lice . . .

Na stopnicah mi je prišla naproti njena mati.

„Lep večer je zunaj!“ me je pozdravila.

„Pomlad je!“

„Nikoli je še nisem videla, pomladi; in, Bog se usmili, nikoli je ne bom!“

Povesil sem glavo in sem šel; zakaj začutil sem greh v svojem srcu, da sem že videl pomlad in da sem pil s svojimi očmi, kar drugim na vekomaj ni dodeljeno . . .

Dolgo nisem zaspal tisto noč, malodušno in polno strahu je bilo moje srce.

„Čemu sem šel! Kakor sem rekel, tako bi bil storil — tam bi jo držal z obema rokama in bi zadremal . . . Ne z besedo, z ljubečo mislijo bi prigovarjal duši, ki je bolna od hrepenenja. Kdo ji bo odgovoril, kadar vzklikne v svoji bolesti?“

Tudi sam sem bil bolan, ko sem se vzdramil. Nisem še videl takega jutra, ne takega neba, ne take luči. Spustila so se na zemljo sama nebesa, poslana bolnikom, ki ne morejo do njih. Kakor pesem neba in vetra je šlo hrepenenje v brezkončno daljavo.

V bolesti in v sladkosti je vzkipelo srce. Kje si, mladost? K tebi se napotim, če te dosežem, kakor si daleč! Kje si, domovina? Še nocoj te pozdravim, kakor sem bolan in truden! Kje si, ti vesela, bistrooka, ti znamenje moje mladosti in vsega, kar je čistega v meni? Še nocoj, ta večer, Mici, potrkam na tvoje duri! Hrepenenje, svobodna ti je pot! Sanje, izpustil sem vajeti! . . .

Iz hrepenenja in iz sanj sem se vzdramil o mraku. Zazeblo me je in neprijazna misel mi je potrkala na srce. Šel sem in sem kupil bonbonov, nato sem se napotil k Pavli.

Ko sem prišel do hiše, sem ugledal črno gručo ljudi; takrat je oledenela moja kri.

„Kje pa je mati?“ so vprašali.

„Sam otrok je bil v hiši!“ so rekli.

„Bolan otrok!“

Pavla je ležala v izbi na zofi; tako bel in lep je bil njen obraz, kakor nikoli poprej; le preko čela nad očesom se je vil krvav curek krvi. Z veselimi, smehljajočimi očmi me je pozdravila; hotela je dvigniti roko, ali roka ni hotela.

„Kaj si storila, Pavla?“

Odgovorila mi je s smehljajem, ker jezik ni več ubogal in se ustnice niso več genile.

Tuja ženska je stala ob zofi in je pripovedovala s kričečim, jokavim glasom:

„Otrok je bil sam, pa se je vzdignil, kakor je pohabljen in bolan. Vzdignil se je, pa je še povezal culo — prazniško jopo, židano ruto in nove čevlje. Tako je šlo, to révišče; prišlo pa je le do stopnic, po kolenih je pridrsalo. Nato pa je kar udarilo ob kamen, udarilo enkrat, udarilo dvakrat, in obležalo . . . Hvala Bogu, prišel je zdravnik . . . pozdravljeni!“

Debel, postaren človek je stopil v izbo, pogledal je in ni govoril dolgo.

„Še dobro, da ne trpi!“ je rekel.

Pavla se je nasmehnila, njene svetle oči so se zaobrile; zadnje vesele sanje njenega srca pa so šle proti gozdovom, proti cvetočemu polju in brezkončnemu morju. Jaz vem, da so bile deležne vseh lepot . . .

Še pred mrakom je prišla mati. Prižgala je svečo, postavila jo je na mizo ob zofi in ni izpregovorila besede. Od tiste ure je nisem več videl in nihče mi ni povedal, kam da se je napotila. Tudi ona je pač ugledala ob poslednji uri gozdove polja in morja. Najgloblja bolest molči, najvišje hrepenenje se izpolni v samoti . . .

Pismo mi je pisala Pavla. Zganjeno je ležalo na mizi, v njem prstan in koralde.

„Nikar ne zamerite zaradi dolga, pa od srca pozdravljeni!“ . . .

To je bilo v marcu, ko je pozdravljala pomlad iz domovine. Devetkrat globlja je takrat ta dvojna bolest: tista, ki jo gledajo oči, in tista, ki jo srce nosi . . .

Če mi še kdaj pripoveduje pismar o hrepenenju, bom vedel, kaj da mu odgovorim.

MLADINI.

Zložil Leopold Turšič.

Kot veliki šopi poročni
jablane cvetne v vrtu žare —
radostne upajo v lepo prihodnost,
nje blagodatni se vesele.

Slanica, ti brezsrčna morilka,
čuj mi prošnjo, bolesten moj vzdih:
ne uropaj jim upov veselih,
ôgni, usmili dobrotno se jih! — —

Ni prizanesla jim — neubogljivka,
pala je z dihom strupenim čez noč — —
v strahu se tebe spominjam, mladina,
trepetajoč . . . jokajoč . . .

J. STERLE: PORRETNA ŠTUDIJA.

OKOLI AZIJE IN AMERIKE.

Spisal dr. Vinko Šarabon.

(Dalje.)

Rusi ob Novaji Zemlji.

Spanci in Portugizi so ostalim narodom zaprli pot do azijskih zakladov. Treba je bilo poiskati si drugo. In proti večeru svojega življenja je Sebastijan Cabot dal nasvet, udariti jo preko Azije, ker ekspedicije okoli Amerike niso imele nikakega uspeha. Ustanovila se je v Londonu družba, imenovana pozneje ruska trgovska družba; predsednik ji je bil stari Cabot; zaupali so mu, ker je od vseh Angležev najbolje poznal obale evropske ob tečajniku, akoravno sam še nikdar ni bil tam. Znanje svoje si je bil pridobil iz zgodovine Skandinavije — spisal Olaus Magnus — in iz karte Rusije, sestavljene od našega rojaka Žiga pl. Herbersteina.

Herberstein je bil prvič leta 1517., potem pa l. 1526—1527. avstrijski poslanik na ruskem carskem dvoru; vladal je takrat Vasilij IV. Ivanovič. Slovenščina mu je prav dobro služila; hitro se je naučil ruski, zbiral poročila, načrtal na karti meje Belega Morja, smer Urala, reko Ob, do kamor so Rusi že trgovali po suhem, pridejal dotok Obov, reko Irtiš; ta reka izvira globoko doli na jugu iz jezera, ki mu je dal ime Kitajsk. Dolgo časa je bila karta njegova in pridejani popis glavno delo o Ruski; izšlo je na Dunaju pod naslovom: *Rerum moscovitarum commentarii*, l. 1549. Treba je torej pluti samo do izliva reke Ob, po njej in po Irtišu pridemo potem lahko na Kitajsko. Tudi danes vozijo parniki po teh dveh veletokih, škoda le, da sta toliko časa zamrznjena.

Tri ladje je odposlala nova družba proti Obu, bile so napravljene nalašč za ekspedicijske namene, prostornina pa ni bila posebna, 90, 120 in 160 ton (tona = 2·83 m³). Lepa imena so jim dali: Buona-Speranza, Buona-Confidencia in Buonaventura, poveljevali so jim kapitani Willoughby, Chancellor in Durforth, izkušen brodar je bil tudi Stephen Burrough, poznejši generalni pilot angleške mornarice. Desetega maja 1553 so se odpravili na pot, Greenwich je bil izhodišče, spremljali so jih pozdravi in želje dvora in velikanske množice, mnogo upov so vzeli s seboj, a pokopala je vse neusmiljena narava arktična.

Že ob Lofotih je pogнал vihar ladje na različne strani, Willoughby z dvema ladjama je objadral Severni Rtič in prišel do obale, 900 km proč

od rtiča. Imeli so jo za Novajo Zemljo, a Nordenskjöld je mnenja, da je najbrže otok Kolgujev. Veliko ruskih ribičev so videli, Rusi so že izdavna obiskovali oddaljena ta morja, vabil jih je lov na ribe in tulnje. Ni pa pristal Anglež ob obali, šel je nazaj in 18. septembra stopil na breg severnega dela poluotoka Kola. Zima se je hitro bližala, niso bili pripravljene nanjo. Hoteli so stopiti v stik z Laponci, a ti so bili že zapustili obmorske krajine in se podali po stari navadi v notranjščino. Sami si pa Angleži niso znali pomagati in tako je postala prva večja arktična ekspedicija novjših časov, 64 mož, žrtev mraza, skorbuta¹ in lakote. Vsi so poginili.

Srečnejši so bili tovariši. Dospevši do izliva Severne Dvine v Belem Morju so bili sprejeti zelo gostoljubno od tamošnjih Rusov, ki nikdar še niso bili videli tako velikih ladij. Povabili so jih v rusko domovino. Angleži so se odzvali in prišli na dvor Ivana IV. Groznega, slavnega ruskega carja. — Ime Grozni se ne sme tako pojmiti kakor nam opisujejo naša zgodovinska dela, a tu ni prostor za razlago; reči moramo, da je bil Ivan eden največjih ruskih vladarjev, morda prvi za Petrom Velikim. — Sklenili so z njim ugodne kupčijske zveze in kmalu je trgovina med Anglijo in Rusijo krasno cvetela. Že tedaj, pri prvem obisku, so prodali vse blago, ki so ga imeli s seboj, ter vzeli v zameno domov kadila, kože tulnjev, baker itd.

Prvi uspehi so bodrili k nadaljevanju. Chancellor se poda leta 1555. zopet na pot, a na povratku ga ob vzhodni obali Škotske zadene nesreča, ladja se potopi, on utone. Istega leta odjadra Stephen Burrough iskat izliva reke Ob. Zopet sreča veliko število ruskih ladij — imenuje jih lodje —, ki so bile zgrajene za lov na mrože in

¹ Skorbut, rusko cinga, je bolezen, ki se izraža v krvavenju raznih organov. Znan je posebno kot ustna bolezen, zobno meso se začne rdečiti, oteče, rado krvavi, se potem loči od zob, korenine se vidijo, gnojna tekočina jih obliva in okužuje sapo. Nazadnje zobje izpadejo, meso se prisadi. Krvavenje se poraja pa tudi drugod. Bolniki so zelo slabi, radi spijo, trga jih. Glavni vzrok je nezadostna izprememba hrane, zato polagajo novejšje ekspedicije največjo važnost ravno na raznoliko jed; in skorbut je ponehal. Domačini tam gori pa poznajo tudi neko rastlino (*Cochlearia officinalis*), ki jo z uspehom uporabljajo proti nevarni in gnusni bolezni.

losose; nekatere gredo samo 50 do 70 cm globoko v vodo, široke so, in zato se jim ne more nič pripetiti, če zadenejo na sipine. Pečoro je videl, zapustil jo, šel naprej in se ob Karijski Cesti ustavil na južni obali Novaje Zemlje, misleč, da so ti kraji še malo znani. A več kot celo stoletje prej so jih poznali že Rusi, ki so se bili podali tudi že v Karijsko Morje in bili prišli baje celo do izliva Oba tudi po morju, ne samo po suhem. Morje Kara¹ je bilo najbolj razupito, in če kdo bere novejša poročila o njem, bo večjidel dobil vtis, da se mu ni godila krivica. Burrough je obiskal tudi otok Vajgač, imenovan tako po ruskem odkritelju, hotel udreti skoz Jugorski preliv v morje Kara, a moral je nazaj: severni vetrovi so ga potiskali proti jugu, množina ledu je bila „velika in strašna“, noči so postajale dolge. Podal se je v Holmogori ob izlivu Dvine in prezimil tam; iz tega sela je vzrastlo znamenito kupčijsko mesto Arhangelsk.

Trije Angleži so odšli proti severovzhodu leta 1568., a niti črke ne čitamo o njih. Pač pa nam poročajo o nesrečnem Jackmanu in tovarišu njegovem, Petu. Čisto male ladjice sta imela s seboj, „George“ s 40 in „William“ z 20 tonami; jako dobro sta se preskrbela, najboljše karte tedanjega časa so jima služile v orientacijo, nasvetov izvrstnih geografov tudi ni manjkalo: svetovali so jima n. pr., naj pazita na utrdbo ceste proti Kini, da bo mogoče pobirati carino ob njej kot jo pobira danski kralj ob Sundu; znani geograf Gerhard Mercator² ju je svaril, naj ne gresta naprej od Oba, ker sili tam proti severu predgorje azijsko Tabin, predgorje pravljic sicer, a danes vidimo v njem rtič Čeljuskin. Po nasvetih se žalibože nista mogla ravnati, ker Oba sploh nista zagledala, led jima je takoj v začetku morja Kara zaprl vsako nadaljno prodiranje. Vrnila sta se, Pet je pozdravil sicer domača tla, Jackman in ladja njegova sta pa izginila brez sledu.

Sreča torej Angležem ni bila mila; vsled tega in tudi iz političnih vzrokov so opustili nadaljnje poizkuse prodreti v Kino. Neki Antonij Marsh namreč je začel na svojo roko trgovati s krajinami ob Obu, ne da bi bil vprašal za dovoljenje carja Ivana. Rusi so pa angleške trgovce — 1584 — ujeli, jih hudo kaznovali in jim vzeli vse blago. Marsh se je pritožil pri Ivanu, a ne samo da pritožba ni nič izdala, Ivan ga je hudo ozmerjal,

¹ Kara = črn, oziroma negostoljubljen.

² Mercator je slaven geograf iz začetka novega veka (1512—1594); znanstveni svet praznuje letos štiristoletnico njegovega rojstva. Vrsta kart se imenuje po njem, vpeljal je v literaturo tudi ime atlas, po nekem kralju istega imena v Mavretaniji.

kako si upa nastopati samostojno v carstvu njegovem. In ker Angleži niso smeli Rusov še bolj razjeziti in izgubiti svojih predpravil, so ostali odslej naprej doma in prepustili areno Holandcem, tekmečem svojim tudi sicer.

Poleg Norvežanov, Dancev in Angležev so bili nastopili v Belem Morju polagoma tudi Holandci; začetnika njihove trgovine tukaj moramo imenovati Oliverja Brunela. Ko so bili ustanovili leta 1565. naselbino svojo ob obali Kole, je prišel kmalu tudi Brunel v Holmogori, hoteč ustvariti trgovske zveze in naučiti se ruščine. Angleži so ga pa kot ogleduha izročili Rusom in ti so ga imeli zaprtega več let v Jaroslovu. S posredovanjem bratov Jakoba in Gregorja Anikiev iz slavne rodovine Stroganov — o teh še pozneje pri Sibiriji — je zadobil prostost in jo porabil v proučevanje obširnih pokrajin ob Pečori in Obu, v deželi Samojedov. Prišel je po morju in po suhem do izliva Oba; marsikaj so mu pripovedovali tamošnji prebivalci. Slišal je, da pridejo velike ladje z dragocenim blagom po reki Arдох iz jezera Kitaj gor na sever; v bližini jezera prebiva narod Karakalmak (Kara = črn, Kalmak = Kalmüki). Ko je Brunel prišel nazaj na Holandsko, je rojake bodril k trgovskim podjetjem naprej od poluotoka Kola, ubogali so ga in okoli leta 1580. vidimo Holandce prihajati neprestano v Arhangelsk. In ker jim je bil Filip II. zaprl indijski trg v Lizboni, so začeli misliti tudi oni na severovzhodno pasažo in prvi, ki se je zavzemal z vso vnemo za to idejo, je bil zopet Brunel. Tudi sam se je podal enkrat na pot, a ni imel uspeha. Holandci pa niso izgubili takoj poguma: leta 1594. vzraste v življenje podjetje posebnega pomena, podjetje, ki ga postavijo navadno na čelo zgodovine polarnih ekspedicij. Zelandija in Severna Holandija opravita l. 1593. in l. 1594. vsaka svojo ladjo, dve ladji — ena je samo jahta — pa opremi vlada v Amsterdamu. Poveljniki so Kornelij Naij, Brant Tetgales in Willem Barents.

Willem Barents.

Ladja Barentsova se je imenovala „Poslanec“, Naijeva „Labod“, Tetgalova pa „Merkur“, jahta je bila prideljena „Poslancu“. Slikajo nam Barentsa kot podjetnega, vztrajnega, pogumnega, izobraženega moža. Naij je bil nekak admiral, a Barents je operiral popolnoma samostojno. Ob obali poluotoka Kola so se ločili, Naij je odjadral proti vzhodu, Barents proti severovzhodu. Prišel je do obale Novaje Zemlje in jadral, raziskoval, meril in študiral ob njej do najsevernejše točke; medpotoma so videli tudi sledove človeških naselbin.

Vožnja je trajala od 4. julija do 1. avgusta, neprestano so zadevali na led, 81krat so morali vsled leda ladjo obrniti. Ker so začeli mornarji mrmrati in sploh ni bilo mogoče več naprej, se je obrnil nazaj proti jugu iskat Naija, če je morebiti on dobil kak prehod. Pri povratku so postali tudi ob današnjem „močnatem nosu“, mučnoj nos; ime je dobil vsled tega, ker so izkopali na njem rženo moko v bližini treh lesenih kočic. To nam je zopet dokaz, kako visoko gori proti severu je šel lov ruskih ribičev. Ob južni obali sta se sešla z Najjem. Ta je bil, odjadravši začetkom julija proti vzhodu, zadel najprvo na tako gosto meglo, da jo je imel za zemljo; od Kanina nadalje so videli štiri ruske ladje; Rusi so jim svetovali ne iti naprej, ker je v vodi polno kleči in ledu, polno kitov in mrožev, torej vedna nevarnost. A Holandci se niso dali pregovoriti, imeli so srečo, vreme je bilo toplo, zopet so se sestali z Rusi, ki so se jim ponudili za vodnike; ob izlivu Pečore so se ustavili, zapustili jo, zagledali otok Vajgač, morje napolnjeno daleč naokoli z naplavljenim lesom, debela s koreninami in vejami, otok pokrit s travo in cveticami različnih vrst, našli so 400 lesenih malikov, izdelanih zelo primitivno; prišli so do ozkega prehoda, 7 kilometrov in pol je bila njegova širina, 9—18 metrov so namerili globine ob začetku; a dalje proti jutru je bilo morje zopet globlje, bolj slano in bolj sinje barve, videlo se je, da se bližajo večji skupini vode, tudi tok jih je prepričal, da se nahajajo samo v ožini: krstili so jo za nasavsko cesto, Rusi ji pravijo Jugorskij Šar, odprta voda je morje Kara, Holandci so jo pa krstili za Novo Severno Morje. Kmalu pa so se ledene plasti tako zgostile, da so že hoteli obrniti; a dobili so ob malem otočku varno zavetišče; šli so dalje ob plavajočem ledu, videli obalo, ravno in nizko, raztezajočo se od jugozahoda proti severovzhodu, proti jugu pa morski zaliv in veliko reko, izlivajočo se vanj; nedolgo zatem je pripeljala vode sibirske od juga sem druga reka, dali so rekama imena svojih ladij: Merkur in Labod. Ker se jim je odprla nato druga obala v smeri proti severovzhodu, so imeli prvo reko za Ob, obalo pa za zaledje rtiča Tabin: naloga je bila torej rešena, po Obu pridemo v Kino, posvetovali so se in sklenili, opustiti zasedaj vsako nadaljno raziskovanje in bližati se polagoma domovini. — Prišli so pa samo do poluotoka Jamal. — 16. avgusta sta oba pogumna Holandca odjadrala domov, mesec pozneje so jih pozdravili rojaki.

Ker je videl Naj pred seboj odprto morje, so ga imeli splošno za odkritelja poti do toli zaželjene Kine in Indije, in takoj prihodnjega leta,

l. 1595., je odplulo novo brodovje, broječe kar sedem ladij. Tako zelo so bili uverjeni in prepričani, da niso imeli s seboj samo blaga za zamenjavanje, ampak na krovu vidimo celo brusarje, diamanthov in izdelovalce zlatnine, ki naj bi pričakovani material takoj vzeli v roke.

Kakor veliko je bilo upanje, tako velika je bila prevara. Brodovje je zapustilo začetkom julija Holandsko, oplulo začetkom avgusta Severni Rtič, nato se pa razdelilo. Admiral je zopet Naj, Barents je tudi tu in Tetgales tudi, poleg njih seveda še drugi kapitani, zaradi poznejših dogodljajev imenujmo nadkomisarja Jakoba Heemskerck. Oddelek brodovja si je izbral za cilj Belo Morje, drugi so pa hoteli ponoviti poizkus Najjev; a že 90 km pred Novajo Zemljo jim je led zaprl pot, čakati so morali, tudi Jugorskij Šar je bil zaprt, zopet so čakali, in sicer šest dni, zasidrani za otokom Vajgačem, prodrli so na prosto, a morali nazaj, zopet prodrli, bili začetkoma srečni, morje (Kara) je bilo brez ledu, velikanski kiti so plavali po njem, nastane pa vihar, a pogumni Holandci ne odnehajo, nadaljujejo boj proti ledenim masam, slednjič zmagava narava z neizčrpnimi svojimi silami, človek je premağan in išče zavetja za malim otočkom sredi strašnega morja, napolnjenega z ledenimi grudami, raztrganimi po viharju. Posvetujejo se in sklenejo zapustiti negostoljubni sever, a eden ugovarja: Barents pravi, da ne smejo odnehati, jadrajo naj ob zahodni obali Novaje Zemlje proti severu ali naj pa prezimijo kar tu v morju Kara in drugo leto še enkrat poizkusijo izvojevati si izhod. Ko pa par dni nato vidijo, da nikakor ni mogoče boriti se z uspehom proti naravi, sklenejo podati se domov; tudi sedaj ugovarja Barents.

Čuden je narod holandski, niti ta očividni neuspeh jim ne vzame poguma. Da država ni hotela opremljati novih ladij, ni ravno čudno, a razpisala je nagrado 25.000 holandskih goldinarjev in različne privilegije za več let za onega, ki bo našel severovzhodno pasažo. Del te nagrade je dobil šele Nordenskjöld pred tridesetimi leti!! Geograf Peter Plancius in Barents sam sta bila za to, da objadrajo severni del Novaje Zemlje in šele potem zavijejo proti vzhodu; prepričala sta nazadnje amsterdamske trgovce, da bo ta poizkus imel uspeh, zložili so denar in opremili zopet dve ladji, ki naj bi se podali na pot takoj leta 1596. Uvideli so tudi, da je brodovje leta 1595. odšlo prepozno in da bo treba sedaj prej odriniti, zato zapustijo že 10. maja amsterdamsko пристanišče. Ker se jim je zdel pa Barents preveč predrzen in niso hoteli riskirati tolikih vsot — bili so pač trgovci —, ni bil on

poveljnik, temveč na eni ladji Heemskerck, na drugi pa Jan Rijp, Barents sam je bil po činu samo nadkrmlar prve ladje; sicer pa je bil duša celemu podjetju in je imel prvo besedo. Na ladji Heemskerckovi je služil tudi Gerrit de Veer, kojemu se ima znanstveni svet zahvaliti za popis vseh treh holandskih ekspedicij, onih dveh že omenjenih in le-té iz leta 1596.

Rijp in Barents sta se kmalu skregala; Rijp je bil bolj za severno smer, češ tu bomo najhitreje dobili odprto morje, Barents pa za severovzhodno, idočo tja proti severni obali Novaje Zemlje; zmagal je Rijp. A kmalu so zadeli na led in se zelo čudili, mislili so izpočetka, da so labodje. Prodrli so ga in par dni zatem odkrili nov otok; nabrali so vse polno galebjih jajec in ubili ob bregu belega medveda, dali so zato otoku ime Medvedji Otok.¹ Znano nam je, da so ribiči in lovci severa ta otok in Spitsberge poznali že v srednjem veku, a to je tolikega pomena, kakor če so pred tridesetimi leti domačini Kitajci poznali notranje dele svoje domovine, ostali svet pa ni vedel nič o tem: po holandskih odkritjih so stopile te arktične pokrajine polagoma na dan in vedno bolj so spoznavali, da mora biti zveza med Azijo in Ameriko, če sploh, visoko gori ob tečaju, ne pa v tej širini. Za tako zvezo, ki je bila potrebna tudi za razlago bivanja enakih živali v Ameriki in Aziji, je bil še Petermann sredi preteklega stoletja, samo čisto na vzhodu je pustil majhen prehod.

Par dni ostanejo Holandci tu, treba je iti naprej, nanovo kreg, zopet zmagá Rijp. 13. junija so zapustili Medvedji Otok, 19. junija pa zagledali drugo novo deželo, imeli so jo za vzhodno obalo Grenlandije, dali ji pa ime Spitsbergi², zaradi mnogih in visokih koničastih vrhov. Trave je bilo dosti, sočna je bila in sveža; videli so bele medvede, severne jelene, bele, rjave in črne lisice ter mnogo gosi. Jeleni so zelo rejeni in imajo izvrstno meso.

Tako so prišli Holandci do 80°N, naprej pa niso mogli in prvega julija jih sprejme zopet Medvedji Otok. Tu se pa ladji ločita, poveljnika se nikakor nista mogla razumeti. Rijp gre nazaj proti Spitsbergom, Barents pa proti Novaji Zemlji, stari svoji znanki. Več kot mesec dni so se borili z velikanskim naporom proti ledenim masam ob zahodni njeni obali, obkrožili jo na severu in hoteli

zaviti proti jugovzhodu v pričakovano odprto morje; a nepregledne množine ledu so jim zastopile pot, ni kazalo drugega, obrniti se je bilo treba in odložiti potovanje na ugodnejše čase. A sedaj še domov niso mogli več. Čisto gori ob naj-severnejši točki Novaje Zemlje (76°N) jih je obkrožil led in 26. avgusta so vedeli, da se imajo pripraviti na dolgo arktično noč. Zaliv, v katerem so prezimili, so imenovali „zaliv ledu“; vedno bolj so pritiskale grude, kupičile se ob ladjinih stenah, hrup je bil tolik, da jih je bilo kar groza, lasje so se jim ježili. Novejši raziskovalci istotako trdijo, da se grom topov niti oddaleč ne da primerjati boju ledenih grud, huje je kakor v naj-hujšem viharju. Mislili so, da se bo razdrobila ladja na tisoč koscev, a bila je izvrstno zgrajena, po onem načinu kakor znana Nansenova „Fram“, s katero je bil sedaj tudi Amundsen ob Rožovi barieri na jugu. Ne zdrobile, temveč dvignile so jo ledene mase, seveda je v tem groznem boju veliko trpela in ni kazalo prezimiti v njej.

Začelo se je živahno življenje na krovu in na ledu. Dobili so ob obali Novaje Zemlje mnogo velikih in močnih dreves, naplavljenih po tokovih od Sibirije sem. Najprvo so si napravili iz starih jader šatore ob bregu in se preselili tja ter prenesli vanje zaloge živil, aparatov, orožja, smodnika i. dr. Sestavili so si kočjo iz lesa, ki naj bi varovala 17 mož proti ledenim viharjem in nadležnim belim medvedom, rabili so za to deske ladje in pa naplavljeni les, tudi sani so naredili, da so mogli dovažati potrebni material. Hud mrz je nastopil, niso imeli sicer inštrumentov za določevanje stopinj, a čutili so ga, z največjim naporom so postavili temeljne hlode, tako zmrzla je bila zemlja. 18. septembra je tako snežilo, da so morali za par dni delo opustiti, 23. jim je umrl tesar, pokopati so ga morali v gorski globini, ker jim ni bilo mogoče napraviti mu grob, tako trda je bila že zemlja. Vsled neprestanega boja z naravo so jim začele pešati moči in šele 2. oktobra so bili gotovi z delom; vstavili so si v kočjo ognjišče, nad njim pa pustili odprtino dimu za odvod.

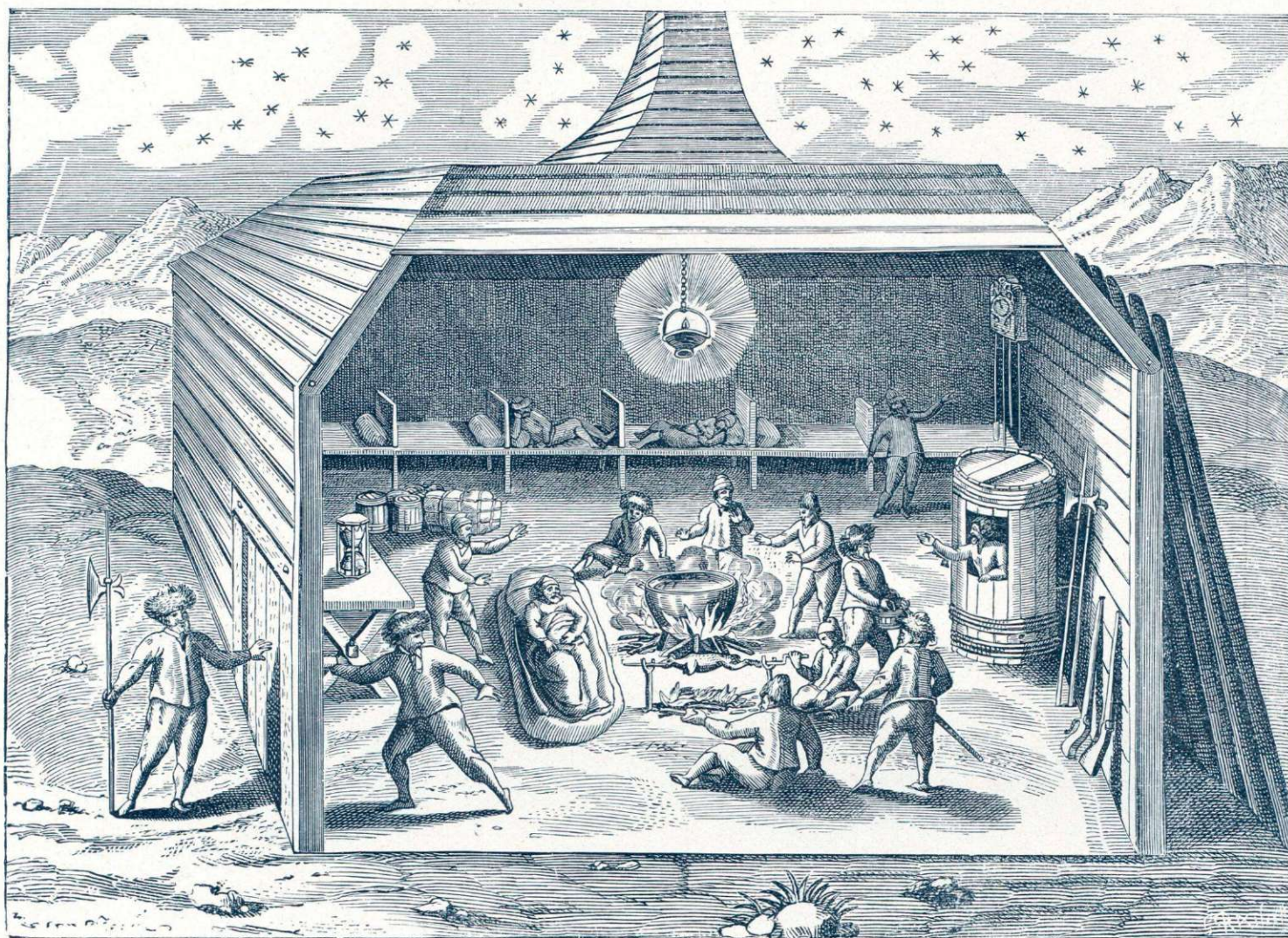
Mrz je pritiskal vedno bolj, vsaka stvar, ki so jo vzeli v roko, se je prepregla z ledom; če je pri delu vtaknil mornar slučajno žrebelj v usta in ga hotel zopet rabiti, si je odtrgal kožo od ustnic; živila, pivo in žgane pijače so zmrznile v svojih posodah in jih raznesle, celo železni obroči na sodovih so popokali; če so sušili ob ognju obleko, je bila ena stran topla in mehka, druga pa popolnoma trda. Ogenj je moral neprenehoma goreti, a zaloga lesa je pošla, morali so ga znašati od daleč skupaj, nazadnje so šli na ladjo po

¹ Opozoriti moramo zopet na karto Herrichovo (70 vinarjev stane), ker smer i. dr. je mogoče določati le na karti. Dobro služijo tudi večji atlanti.

² Spitsbergi je holandska pisava in se je sedaj vedno bolj oprijemajo, Spitzbergi pa nemška.

premog; a ker so tisto noč prav skrbno zamašili dimnik, bi se bili kmalu zadušili, da se ni eden njih v zadnjem trenutku splazil k vratom in jih odprl. Zdelo se je, kakor bi bil izgubil ogenj vso moč ogrevanja, nogavice so zgorele, preden so se noge ogrele, in opazili so to bolj po duhu nego po čutu. Ko so dovažali živila in les h koči in v kočo, so lovili tudi lisice in imeli boje z medvedi; hoteli so si napraviti zalogo za zimo. Ker pa Holandci niso imeli ravno najboljšega orožja, saj tudi niso bili pripravljene na take slučaje, so v teh bojih večkrat podlegli: enkrat so raztrgali med-

vati hrane in tudi mraz je bil čimdalje bolj strupen. Neko noč so jim zamrzile vse ure in niso vedeli potem, ali je noč pri kraju ali ne. Nasoljenega mesa in posušenih rib so imeli še dosti, a manjkalo jim je suhorja in vina, treba se je bilo omejiti na najpotrebnejše. In to Holandcem, vajenim na dobro in tečno hrano ter veliko izpremenjavo, ni bilo ravno ljubo, zlasti še zaraditega ne, ker so dobili na dan samo dva kozarčka vina.¹ Ladjin zdravnik je nasvetoval, naj se dosti kopljejo, in postavili so sredi lesene stavbe vinski sod, odprli ga na strani, napolnili ga s kropom in lezli drug za dru-

BARENTSOVA KOČA.

vedje dva mornarja vpričo drugih in niso jima mogli pomagati.

Na dan sv. Karola Boromeja, 4. novembra, je izginilo solnce popolnoma z obzorja, nastopila je tri mesece dolga arktična noč, razsvetljena po svetlikanju okoli poldneva, po mesecu in semtertja po polarni luči. Neprenehoma je gorela v koči velika ladjina svetilka, napolnjena z medvedjo mastjo. Ker je izginilo solnce, so se podali medvedje k zimskemu počitku, prikazale so se pa v veliki množini polarne lisice, pobijali so jih z deskami in rabili njihovo meso za hrano, kože pa za oblačilo; istotako so jim služili za odeje topli medvedji kožuhi. A kljub temu je začelo primanjko-

gim vanj. Posebna kopelj to res ni bila, a dosegli so, kar so hoteli, krepili so telo in umili so se. Če kdo čita popis Nansenov o ekspediciji njegovi proti tečaju skupno z Johansenom, bo dobil v celem tem poročilu neprestani odmev: klic po milu. Tudi Holandci so v tem oziru mnogo trpeli, ni bilo mogoče prati perila. Če je šel kdo prat izvun kočje in je potegnil perilo iz vrele vode, je postalo takoj trdo kot kamen, če so ga obesili pa v koči, se je tako kadilo, da je moralo vse bežati.

¹ Kakor bo marsikomu znano, so moderne ekspedicije v tem jako natančne, sedaj ne uživajo več alkohola, ker samo mori in prav nič ne koristi. Prim. potovanja Nansenova in Amundsenova.

Kljub temu pa mornarji niso izgubili poguma, odeli so se z uprav holandsko ravnodušnostjo. Če je bilo vreme ugodno, so napravljali izlete, letali za stavo, hodili na lov in se sploh kratkočasili, kolikor je bilo pač mogoče. Bodril jih je veseli up poveljnika, ki je izumil ob vsaki priliki kako zabavo ali razvedrilo. Šestega januarja, na dan sv. Treh kraljev, holandski praznik, so spekli pecivo iz moke in ribjega olja ter volili kralja; izvolili so mornarja, ki je imel oskrbo topov in strelnih aparatov sploh, dali so mu ime: kralj Novaje Zemlje. Najrajši so lovili polarne lisice, meso jim je izborno dišalo, imeli so v njem pravo pečenko, kože pa so porabili za pokrivala. Snega je padlo ono zimo jako veliko, dolgo časa je bila kočja popolnoma zadelana, niti ognja niso mogli nažgati, ker je bil dimnik več čevljev na debelo pokrit s snegom in ni dobil dim izhoda. Kljub temu je bila pa temperatura tako nizka, da se je napravila ob stenah dva palca debela skorja, in zmrznili bi bili, da niso ostali cele dneve v postelji. Slednjič se jim je posrečilo napraviti luknjo skoz gornjo sneženo plast, dim se je razkadil, napravili so si pa tudi predor skoz sneg, da so mogli na prosto. Mraz je bil vedno hujši, ogenj je gorel na ognjišču noč in dan in kljub temu se je zdelo, da je izgubil vso moč. Čevlji iz usnja so primrznili k nogi, če se je kdo oddaljil le za korak od ognjišča, obleka in postelje so se odele z debelo ledeno skorjo; niti postelj niso mogli pošteno segreti, akoravno so devali vanje vroče kamene. Kdor je moral zapustiti kočjo le za trenutek, temu se je vsak nepokrit del telesa takoj spahnil in mu povzročil skeleče rane.

Neznosno trpljenje in hudo pomanjkanje je prenehalo šele v drugi polovici meseca januarja l. 1597. Nebo se je začelo 19. januarja pomalem rdečiti: predznak solnčnega prihoda. Temperatura se je polagoma dvigala; podnevi, ko je gorel ogenj na ognjišču, so cepale debele plasti ledu od sten, izpremenile se na tleh v vodo, ponoči so pa zopet zamrznile. Teden pozneje, 24. januarja, je solnce prvič izšlo, pusta neprijetna zimska noč je bila pri kraju. Vsak dan so se podali sedaj mornarji vun na prosto, napravljali so dolge izlete in si tako vzbujali zaspale moči. Večkrat se jim je bilo treba boriti z belimi medvedi, ki so jih začeli zopet obiskovati: v tej dolgi zimi so lisice in medvedi pogosto hodili po strehi in zlezli celo v dimnik, kjer so jih več ustrelili.

Moštvo je bilo zopet dobre volje in začeli so upati na rešitev. Pozimi so bili videli v mesečini večkrat odprta mesta v morju, zdelo se je celo, da je morje popolnoma prosto ledu. Meseca fe-

bruarja so sicer razsajali hudi viharji, iz severovzhoda je bril silen veter, kočja je izginila popolnoma v snegu, obup se jih je začel pollaščati, niso se mogli več gibati na prostem, svežega mesa ni bilo, lisice so se bile umaknile namreč ob prihodu medvedov v nedostopne razpoke, medvedje meso so imeli Holandci pa za neužitno — danes je največja slaščica, Nansen in Johannsen sta se preživljala ob prezimovanju skoro izključno s to hrano — zrak je bil vedno slabši, perilo tudi čimdalje bolj umazano, začele so se bolezni, skorbut se je oglašil, tudi kuriti niso mogli več, ker je bil začetkoma aprila pošel les, sneg je bil zasul nanovo izkopane predore: a vendar je bilo vse to le prehod do boljših časov. Barents je dal napraviti nove predore, mornarji so morali po les do oddaljenega potoka, dobili tam poleg lesa tudi svežo vodo, napravili so nove sani, žagali in cepili les, zdravje se je vračalo, lica so se rdečila, naraščal je up.

Meseca aprila je mraz ponehal, hiteli so na ladjo, manj je bila poškodovana nego so mislili, dalje zadaj so videli prosto morje. Čakali so na ugoden veter, ki naj bi odpeljal led in jih zapeljal domov, prišel je sicer, a nanasel polno ledenih grud, pridružile so se ledu okoli ladje, dolžina njegova je bila že petsto korakov, debelina do 15 metrov, ni bilo misliti na to, da bo ladja v doglednem času prosta. Mislili so, da so v ledenem mestu, ker ogromne plasti ledu so imele sedaj podobo gradov, sedaj podobo cerkva, stolpov in ogromnih utrdb.

Ker na ladjo ni bilo računati, so izkopali z velikanskim naporom ladjina čolna; imeli so pa pri tem delu vedno družbo, ker medvedje so jih obiskovali zelo pridno. Začeli so z izkopavanjem 27. maja, 11. junija sta bila čolna gotova, popravljena in preskrbljena z vsem potrebnim, z obleko, živili, orožjem, kar je bilo sploh še porabno. S sekirami in lopatami so si napravili pot skoz ledene stene in zamete, potegnili čolna čez plitvine in ledene velikane ter se poslovili 14. junija od neprijazne obale, ob kateri so bili prebili devet mesecev. Preden so zapustili „ledeni pristan“, je spisal Barents kratko poročilo o dogodljajih ekspedicije, o vzrokih, zakaj niso mogli odriniti z ladjo, mornarji so pridejali svoje podpise, zvali so spis v malo kroglo, dejali ga v rog za smodnik ter ga zavarovali v dimniku.

Veslali so ob Novaji Zemlji, iskali izhoda. Toliko so bili prestali, a najhujše jih je še čakalo, izgubili so dobrega svojega vodnika, Barents jim je umrl. Že ko so zapustili pristan, so ga morali zanesti v čoln, tako je bil bolan. Svoje dolžnosti

je sicer še vedno vršil, njemu so se morali še večkrat zahvaliti za rešitev iz grozeče nevarnosti, a čutil je, da se bliža smrt. S preprostimi in zato tem lepšimi in ginljivejšimi besedami poroča že imenovani Gerrit de Veer: „20. junija je bilo vreme kakor vsak dan, veter je vel od zahoda, in ko je stalo solnce na jugovzhodu — ob polu osmih —, je postalo mornarju Claes Andrieszoonu zelo slabo in rekli smo, da konec njegovega življenja ni daleč. Nato pravi Willem Barents: ‚Mislim, da tudi jaz ne bom živel dosti dalje nego on.‘ Nismo pa mislili, da je Barents tako bolan; sedeli smo skupaj in se pogovarjali o marsičem, Barents je gledal karto o dosedanji poti, ki sem jo bil sestavil jaz, in diskutirala sva o njej. Končno odloži karto in pravi: ‚Gerrit, daj mi piti.‘ Komaj pa je izpil, se ga je polotila velika slabost, obrnil je oči in izdihnil; nismo imeli časa poklicati kapitana drugega čolna, da bi bil govoril z njim. In tako je umrl še pred Claes Andrieszoonom (ta je šel kmalu za njim). Barentsova smrt je bila za nas bridka izguba, ker je bil naš pravi vodnik in edini pilot, na katerega smo zaupali poleg Boga. A proti Bogu se nismo mogli boriti in biti smo morali zadovoljni s tem, kar nam je poslal.“

Tako je umrl Barents, eden največjih junakov holandskih. Visoko gori ob obali Nove Zelandije je našel hladen grob v ledenih valovih arktičnega morja. Barentsovo Morje med Kaninom in Novajo Zemljo, otočki na zahodu in zaliv na severovzhodu Novaje Zemlje ter Barentsov Otok v Spitsbergih so njegovi nagrobni spomeniki.

Heemskerck je bil sedaj vodja male karavane, pomagal mu je Gerrit de Veer, najpogumnejši in najsposobnejši od njih. Pomikali so se ob obali velikega otoka proti jugu, morali večkrat zapeljati čolne na zledenelo morje in jih vleči po njem do prvega odprtega mesta. Zelo zamudno in naporno je bilo to delo, od 24. junija do 20. julija, torej skoro cel mesec, so napravili samo 111 km. 22. julija so se pred ledom umaknili v širok zaliv in prebili tam štiri dni; pozneje se je izkazalo, da je bil ta zaliv najbrže začetek preliva Matočkinovega, onega fjorda, ki deli Novajo Zemljo v dva dela. Holandci so prej ko slej mislili, da je ta velika dežela en sam otok. Teden dni pozneje jih vidimo pa že daleč na jugu, v zalivu Stroganovem, ob „močnatem rtiču“. Ravno tedaj so bili tam ruski ribiči, dva čolna oziroma ladje, dali so jim kruha, prekajene divjačine in jim sploh pomagali, kolikor so mogli. Hellwald opozarja na sličnost Barentsovega podjetja in avstrijske ekspedicije Payerjeve in Weyprechtove; videli bomo popolnoma enake dogodljaje, tudi našim vrlim

Dalmatincem pomagajo ruski ribiči. Ne da bi hoteli prikrajšati zasluge Holandcev, moramo vendar premisliti, da je bilo vse to Rusom že davno znano, kar so sedaj bili videli Barents in tovariši. Koliko bojev, koliko samozatajevanja je opazala ta kruta zemlja in jih pokopala v tihi molki, kdaj že so se glasili tu gori mehki slovanski glasovi, ko so v Evropi govorili še o pošastih na severu, pa tudi o deželi miru in počitka; to je resnica, mir je tu doma in marsikdo je našel tudi počitek, a šele po neenakem boju z neusmiljeno naravo.

Že so se kazali znaki skorbuta pri vseh; Rusi so jim pokazali neko zelišče, in ozdraveli so. Vsega skupaj jih je bilo umrlo pet, z Barentsom vred. Poslovivši se, so veslali in jadrili proti izlivu Pečore, vedno pogosteje so srečevali ruske ribiče, le-ti so jim izkazovali največjo gostoljubnost, jih preskrbeli z vsem potrebnim ter jim kazali pravo smer. Prišli so do Kaninovega nosa in izvedeli kmalu nato, da se nahaja ob poluotoku Kola neka holandska ladja. Niso še dospeli do tja, že jim je prihitela ona ladja naproti, kapitan je bil Rijp. Ločivši se od Barentsove ladje pri Medvedjem Otoku je izkušal prodreti proti severu, ni mogel, šel je na Holandsko, napolnil ladjo z blagom in se podal zopet v Severno Rusijo; tu so mu Laponci pravili o nekih belih možeh, ki tavajo po morju, šel jim je naproti in našel tovariše svoje. Odpočivši se nekoliko na Koli, so pustili tam ona dva čolna, ki sta jim bila celo četrletje edino zavetišče, vkrcali se na ladjo Rijpovo in zagledali 1. novembra strehe amsterdamske. Nihče več jih ni pričakoval, veselje zato tem večje, cela Holandska je govorila samo o možeh, oblečenih v medvedje kože, dvanajst jih je bilo še.

Skoro tristo let pozneje, 9. septembra 1871, je prišel norveški kapitan Elling Carlsen zopet v oni mali zaliv, kjer so bili prezimili Holandci, in našel kočjo tako, kot bi bila postavljena prejšnji dan. Samo medvedje in lisice so bili obiskali negostoljubno obalo; okoli kočje je videl Carlsen velike sodove in kupe kosti mrožev in medvedov, stopil je v notranji prostor in videl, da je vsa oprava nedotaknjena, postelje so stale ob stenah, ura je visela tam gori v kotu, kakor nam kaže slika, orodje, knjige itd., vse na svojem mestu, popolnoma nepokvarjeno. In to po tristo letih! Zdelo se je, kakor bi bil gospodar ravnokar odšel in zaprl vrata za seboj.

Leta 1875. je obiskal zaliv Norvežan Gundersen, l. 1876. pa Anglež Charles Gardiner. Takrat je bila kočja pa že razpadla, vzroka ne ve povedati, zbral je vse, kar je mogel dobiti; našel je v dimniku tudi Barentsovo poročilo, stisnjeno v

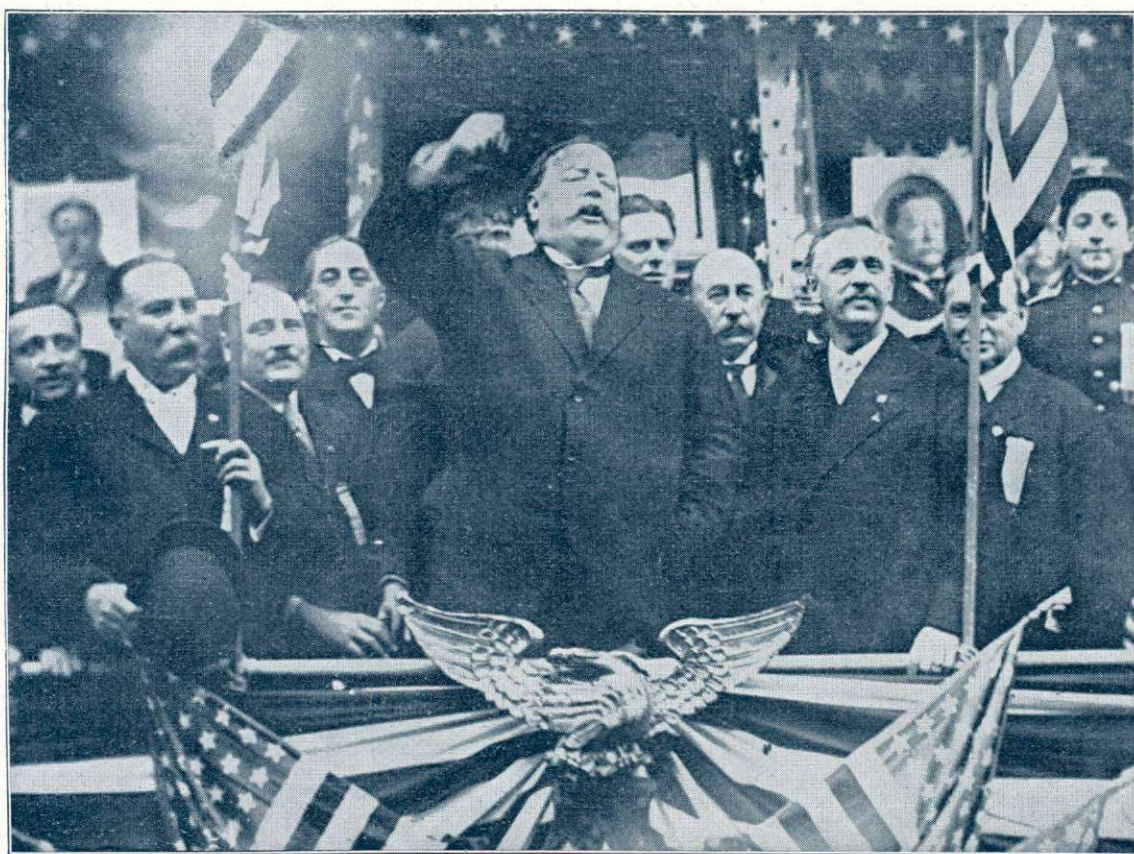
kroglico. Vsa oprava, sploh vse, kar se je dalo rešiti, je postavljeno sedaj v sobi mornaričnega oddelka v Haagu, soba je natančna kopija Barentsove kočice.

Barentsovi nasledniki.

Ekspedicija Holandcev je zadnji poizkus večjega obsega, priboriti si pot v Indijo okoli Azije. Malokdo je še mislil na tako težavno podjetje. Govorijo sicer o nekem Roule, da je prišel celo do 85°N, torej toliko kot Fram, a dokazov ni nikakih. Šele ko je holandska vzhodnoindijska družba dobila 1602 izključno pravico do poti okoli Rtiča viharjev, ki so si jo bili medtem priborili, so mislili

cesto ob otoku Vajgač v morje Kara. „Videli so tam domačine v čolnih, oblečeni so bili v kože pingvinov in drugih živali, čolni so bili napravljeni iz kože tulnjev. Puščice so nosili s seboj in neko vrsto sekire iz ribje kosti; niso hoteli trgovati in zaničevali so hrano in vsaktero pijačo Evropejcev.“ Ker pa Danci niso mogli naprej, so se podali kmalu domov, obiskali pa medpotoma še Islandijo in Grenlandijo. Spremljal jih je kot zdravnik Francoz de la Martinière, omenili smo ga že, ko smo govorili o kajakih (gl. str. 106).

Veliko važnejša nego danska je ekspedicija holandskega lovca na kite, Willem Flaminga; dvakrat je bil tam gori, l. 1664. in l. 1688., a mu nič prav nočejo verjeti. Sam namreč ni spisal ničesar, kar vemo, vemo iz poznejših poročil župana Witsena. Upanje na izdatnejši lov ga je speljalo iz zahodnega morja proti vzhodu. Objadral je Novajo Zemljo in prišel tudi mimo kočice svojega slavnega rojaka Barentsa, a je ni opazil, ker ni obstal v onem zalivu. Odtod je premeril morje Kara v smeri proti jugovzhodu, bilo je brez ledu — to se res včasih pripeti — in sklepal je iz tega, da je blizu tatarske celine (Sibirije), videl pa zemlje same ni. To domnevano celino so potem zarisali na karte in jo imenovali po nekem višjem mornarju deželo Jelmer. Danes vidijo v deželi Jalmal poluotok samojedski, samo da ima Jalmal oziroma Jalmal svoj pravi pomen v jeziku domačinov in nima ničesar opravi-

BOJ ZA PREDSEDSTVO V ZDRUŽENIH DRŽAVAH:
TAFT GOVORI PROTI ROOSEVELTU.

zopet na severovzhod; nazadnje celo družba sama, da bi ne bilo nobenega tekmeca. Ladja za ladjo je odhajala, a zaprta so jim bila vrata že pri vходу v morje Kara, enkrat samkrat si je izvojeval kapitan Bosman prehod skoz Jugorski šar, a led ga je takoj zapodil nazaj. Tudi Danci nastopijo. Njihovo torišče je sicer Grenlandija, kakor bomo še videli, semtertja pa poizkusijo svojo srečo tudi severno Evrope. Danski kralj Friderik III. je ustanovil l. 1647. trgovsko družbo in ta pošlje l. 1653. tri ladje v Severno Ledeno Morje, „s poveljem, paziti na vse obale, napraviti seznamek vseh krajev, kjer bodo pristali, in pripomniti, kaj bi bilo potrebno na tem ali onem kraju v poznejših slučajih.“ Koncem februarja so odšli, obrnili se proti Novaji Zemlji, ostali ob njej 16 dni ter se podali skoz

viti z Jelmerom. Ponovil je potovanje leta 1688., zopet je bilo morje prosto ledu, a vreme megleno in viharno. Prišel je tudi globoko v Matokinov šar.

V onih časih je neki drug Holanec, Kornelij Snobberger, obiskal Novajo Zemljo (l. 1675.) in našel tam svetle kamene. Mislil je, da je v njih dosti srebra, napolnil je ladjo z njimi, doživel pa doma veliko razočaranje, ker se ni izplačalo niti delo razbijanja in razkrajanja.

Zadnji poizkus, dobiti severovzhodno pasažo, je napravil tedaj angleški kapitan John Wood. Kakor bomo še videli, so se bili trudili Angleži brezuspešno, priti v Azijo okoli Amerike. Poročila Holandcev in lastne študije so jih pa utrdile v misli, da mora biti kak prehod v Azijo med

Spitsbergi in Novajo Zemljo. Kapitan Wood je leta 1676. predložil kralju Karolu II. in bratu njegovemu Jakobu — ta je bil dolgo časa admiral angleške mornarice — sestavek glede pasaže in podprl svoj načrt z mnogimi dokazi. Opiral se je na izvajanja Barentsova in Rijpova, da mora biti v sredi med Novajo Zemljo in Spitsbergi prost prehod proti Aziji; zelo tehten je drugi dokaz: Henri Hamel je bil poslanik v Koreji in je pripovedoval, da so v tatarskem morju ujeli večkrat kite z evropskimi harpunami v životu, priti so morali torej okoli Azije do Japonske in Koreje; navaja pa še marsikaj drugega, pravi tudi, da čast kralja zahteva tako ekspedicijo, interes domovine, njegovo brezdelje in sovraštvo do lenuharjenja. Tajnik admiralitete, Samuel Pepys, je njegov načrt toplo priporočal, obeh prijateljev prizadevanje pa je imelo uspeh, kralj sam je izročil Woodu (izg. vud) fregato Speedwell (izg. spidvel, dobro srečo, mnogo uspeha!), vojvoda Yorkški, Jakob, je kupil z drugimi angleškimi velikaši vred ladjo Prosperous (pròs-p-rs, srečen ali ugoden), kapitan ji je bil William Flawes (viljm flaes). Živeža in drugih potrebščin so jim dali na pot za šestnajst mesecev.

Opluvsji 19. junija Severni Rtič so odjadrali proti severovzhodu, a že 22. zagledali razsežno ledeno plast, konca ji ni bilo videti. Štiri dni so jo spremljali ob robu proti vzhodu, pregledali vsako najmanjšo odprtino, a prepričali so se, da je stena neprodorna, brez prehoda. Prikazali so se potem obrisi Novaje Zemlje, ledena plast je bila v zvezi z njo. Križarili so po morju in čakali na ugodno izpremembo v ledenem plašču; 29. junija je bilo zelo megleno, Speedwell zadene na pečino in se potopi. Wood se reši z mornarji na breg, čaka pomoči, a ni je od nikjer, Prosperousa ni videti, mislijo, da se je tudi on potopil ali pa da jih vsled megle ne more dobiti. Imeli so sicer mal čoln, prostora je bilo za 20 mož, a število njihovo je znašalo 70. Čakajo deset dni, tu se prikaže 8. julija Prosperous na obzorju, Flawes je bil opazil ogenj ponesrečencev. 24. avgusta so bili že vsi zopet na Angleškem.

Kakor je bil prej Wood navdušen za pot okoli Azije, tako ji je sedaj nasprotoval. Zatrjeval je, da ni nobenega prehoda med Spitsbergi in Novajo Zemljo, da sta ti dve deželi zvezani med seboj, morje da je pokrito z večnim ledom, poročila Holandcev in drugih o morju, prostem ledu, so same pravljice in izmišljotine. — Ta poizkus je bil za dolgo dolgo vrsto let zadnji pri iskanju novih potov v srečno Azijo. Šele v sredini devetnajstega stoletja se spomnijo zopet na skoro pozabljena poročila nekdanjih junakov in izgrebejo iz njih novih upov; a tudi sedaj vsi upi začetkoma ne prineso drugega kot razočaranje za razočaranjem.

BOJ ZA PREDSEDSTVO V ZDRUŽENIH DRŽAVAH:
ROOSEVELT GOVORI PROTI TAFTU.

Lov ob Spitsbergih.

Pri iskanju novih potov so videli v arktičnem morju ogromno množino kitov, tulnjev, mrožev, rib, v deželah ob morju pa živali z dragoceno kožuhovino, ptice itd. Vikingi in Rusi so že zdavna uspešno in z velikim dobičkom trgovali s temi darovi severne narave, navidezno najpustejši kraji zemlje so odkrili neizmerno bogastvo. Ni čuda, da so nove ekspedicije obrnile pozornost na to novo panogo svetovne trgovine; le-ta se je ravno takrat začela razvijati v večjem obsegu. Vsi narodi na severu so se začeli zanimati za doslej tako malo znane pokrajine, cela brodovja so odpošiljali na sever, zlasti Angleži in Holandci, prave bitke so se bile večkrat med tekmovalci. Da je v tem boju

najbolj napredovalo geografsko poznavanje, je jasno, saj so neprestano iskali krajev, kjer bi bil lov uspešnejši, ne meneč se pri tem seveda za znanstveni napredek. Šele leta 1773. čitamo o prvi ekspediciji v teh vodah, ki ni imela naravnost trgovskih interesov. Mesto Hull na Angleškem je že od leta 1598. nadalje pošiljalo ladje na lov v severne pokrajine, in sicer najprvo proti Islandiji in pa v dežele okoli Severnega Rtiča. Šli so pa polagoma dalje proti severu, našli nanovo Medvedji Otok in dospeli do Spitsbergov. — Znano nam je, da so te pokrajine Rusi in Normani že davno poznali, a Normani so bili lov tukaj kolikor-toliko opustili, Rusi so pa obrnili svojo pozornost naravnost na sever, proti Novaji Zemlji itd.

Anglež Francis Cherry je opremil ladjo „Grace“, kapitan Stephen Bennett je odkril otok, ki so ga kmalu spoznali kot Medvedji Otok. Kakor leta 1603., je odpotoval Bennett tudi leta 1604. proti novi deželi, prišel je tja, a tok je bil tako močan, da se je moral zasidrati proč od otoka, šele s čolnom so dospeli tja, videli neizmerne množice ptičev in vse polno mrožev, nato so leta 1605. zopet prišli, ubili veliko mrožev in napravili krasen dobiček s prodajo zob, ribjega sala in masti. Našli so tudi svinčeno rudo in je naložili za več kot 30 ton. Leto za letom so obiskovali otok, leta 1608. pripeljali tudi prvega živega mroža v London, vzbudil je velikansko zanimanje. Leta 1607. je obiskal na povratku iz Grenlandije in Spitsbergov Medvedji Otok tudi slavni Hudson.

Drygalski nam opiše Medvedji Otok v lanskem letniku časopisa „Geographische Zeitschrift“. Strm je, ves skalnat, neprestano se zaganja morje vanj,

goste megle ga obdajajo, težko je torej priti do njega. Topli tok od juga in mrzli polarni tok se srečata tukaj, menjava tople in mrzle vode povzroča megle, ki se oklenejo otoka kot mokra odeja. Nekaj pristanišč je dobro porabnih, a težko je priti do njih, tudi iz otoka sem. Južno pristanišče — pod tem imenom je sedaj splošno znano, zato lastno ime —, kjer je na povratku od Spitsbergov postala tudi Zeppelinova ekspedicija, ima tako strme stene, da je mogoče le po lestvah dospeti na otok. Izredno puste zapuščene planote se razprostirajo po notranjosti, pokriva jih preperelo apnenično kršje; še bolj pusto je to ozemlje, ker je organska narava popolnoma izginila, le ob bregu vidimo številne jate ptic. Tudi otoki Južnega Morja niso razvajeni od narave, še težje je priti do njih, a nobeden ne napravi tako pustega vtisa, vtisa zapuščenosti in žalosti kot otok medvedov. Dočim je živalstvo na jugu še vedno bogato, skoro ne pozna človeka in ne beži pred njim, je tukaj sedaj skoro popolnoma uničeno. Delovanje človeka skoz več stoletij je napravilo iz dežele veselega življenja neizmerno žalostno puščavo; moči, ki delujejo v oddaljenih teh pasovih, so ob obrežju kipeči morski valovi, na višinah pa megla in veter. Morje razjeda skalo in votli hodnike ter jame, plasti zgoraj nimajo več opore, zdrknejo v morje, ki jih sprejme v naročje s krohotom, otok je vedno manjši. Obiščejo ga včasih lovci in ribiči; nemška štacija za povzdigo ribarstva na visokem morju, ustanovljena pred desetletjem, je opuščena, otok sameva kot je sameval tedaj, ko so ga odkrili in pozdravili iz malih svojih ladjic Normani. (Dalje.)

PESEM.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Pa kadar grem čez polje,
se klanja mi pšenica;
in kadar grem čez polje,
me kliče prepelica:

„Oj kmet, poglej zdaj žita
visoka pet pedi;
oj kmet, glej sredi žita
oj kaplje glej krvi!

Saj to ni makov cvet,
ki klil bi sred polja —
to vroča kri srca
je tvojega, o kmet!“

In kadar grem čez polje,
odkrijem se pšenici
in krvi med pšenico
odkrijem se.

KNJIŽEVNOST.

Socialni problemi. Eseji. Spisal Abditus. V Ljubljani 1912. Založil L. Schwentner. Str. 234. Cena K 3-60.

Abditus je slovenski javnosti že znan. Piše zlasti v „Naše Zapiske“ socialne in socialistične eseje, in pričujoče delo je prav zbornik takih esejev. Abditus je zmeren socialist in priznati moramo, da nam med vsemi slovenskimi socialisti najbolj simpatičen. Njegove teorije sicer niso filozofično predelane, zato tuintam manj jasne ali celo nedoločne, a kar je bolj važno, njegove teorije so resni poizkusi po resnici in pravici hrepeneče duše. Lahko bi morda celo rekli, da je ves Abditov socializem le refleks hrepenenja, le refleks bolesti življenja. Abditus je videl, da so sodobne socialne razmere za cele ljudske sloje nevzdržne, morda je bilo to spoznanje tudi plod svoje življenjske izkušnje, zato je postal socialist.

Kaj pa hočejo socialisti? „Ekonomske, gospodarsko izravnati današnje velike razlike med ljudmi“ (str. 81). „V ta namen zahteva socializem posplošenje ali podružabljenje produkcijskih sredstev. To je temeljni in prvotni stavek modernega socializma. Samo oni, ki stoje na tem stališču, more o sebi reči, da je socialist“ (81).

O tem osnovnem socialnem problemu se vrti vse Abditusovo delo.

Socializem se nam predstavlja historično kot marksizem, zato se je moral tudi Abditus seznaniti z marksizmom. In res tudi nad polovico te knjige obravnava marksizem. A v marksizmu moramo ločiti poleg kritike kapitalistične dobe splošno socialistično tendenco pa idejne temelje socializma. Vtis vse knjige pa je ta, da si je Abditus od marksizma prisvojil komaj kaj več kakor splošno tendenco. S kritiko se splošno seveda strinja, a odločno je zavrgel Marxov materializem, njegovi teoriji o veljavi, ki jo ima zase sicer še za pravo, pa zanikuje osnovni pomen.

„Socializem“ — tako odkrito izpoveda Abditus — „se danes ne more več držati trhle veje filozofičnega materializma . . . Socialist, ki zahteva novega in boljšega življenja, mora tak življenjski nazor kategorično zavreči“ (str. 87). Zato je Abditus odločno tudi proti „Svobodni Misli“, ki izkuša s takozvanim „kulturnim bojem“ ljudstvu izrvati vero (154). Abditusu je verstvo ne le individualno nujno, ampak obenem tudi „socialno potrebno ali vsaj pomembno“ (str. 229). Verstvo posameznika je najvišje dobro, ki ga imamo (95). Zato treba imeti „nedotaknjen rešpekt pred verstvom individua“ (ib.). Poleg tega pa socializem ni le gospodarsko vprašanje, ampak je splošno življenjsko vprašanje, ki ga ni mogoče rešiti brez duševnega preporoda (83), brez jasnosti o življenju, brez etičnega hotenja, brez verskega poglobljenja (89). Cela vrsta vprašanj je, ki jih more rešiti le verstvo (228). Ateizem je tudi socialno nevzdržljiv in neporaben (229). Historično je najvišje verstvo krščanstvo. Abditus ne govori o zgodovinski resničnosti krščanstva, odkrito pa zopet priznava dvoje: prvič, da daje krščanski svetovni nazor večjo možnost duševnemu napredku ter da je novemu socialnemu individualizmu vsekakor

bližje kakor pa „duševna pustinja materialistiške filozofije“ (87) in drugič, da je krščanstvo pojmljivo le s Kristusom, „kakršnega nam je dalo prvotno krščanstvo“ (233). Ako z modernimi „zavržemo Kristusa-Boga, nam krščanstvo v verskem pogledu ne more več služiti, potem si moramo sami najti kjerkoli zadostila za naše čuvstvo vernosti ali pa se vrniti nazaj preko dvatisočletne dobe v antiko, versko neenotnost in raztepenost“ (233).

Poleg materializma oznanja marksizem posebno teorijo o delu in veljavi. Kritika se je lotila tudi te „marksistične pozitivne sklepne točke“ in kakor priznava Abditus, „omajala Marxov nauk o veljavi in delu“ (142).

Marksizem ima torej danes „čisto drug pomen, kakor ga je nekaj imel, lahko sem marksist, ne da bi moral prisegati na Marxa“ (str. 192). Kaj je torej bistvo takemu marksizmu? „Ne cilj, ampak gibanje, ki ga je provzročil in povečal (Marx), je glavna pridobitev . . . Velikanski boj proti bedi mas se je začel“ (str. 193). To gibanje je pa v smeri proti posplošenju produkcijskih sredstev, torej proti temu, kar smo rekli izpočetka, da je Abditusu bistvo socializma.

Toda tudi tega ne smemo še kar splošno umeti. Socializem, kakor ga pojmuje Abditus, „ne zmetuje načelno zasebne lastnine in ne prezira njenega pomena za družabno življenje sploh“ (148). „Prvotno in temeljno načelo modernega, čistega socializma je, da se omeji in odpravi zloraba produkcijske svobode, zloraba zasebne lastnine produkcijskega, trgovskega, finančnega kapitala. Bistvo socializma je hotenje, ubiti kapital kot „krvoseca“ ljudskih mas. Zasebna lastnina in premoženje sama na sebi nista socialistiška protivnika. Zakaj zasebna lastnina je upravičljiva v toliko, v kolikor ni s pomočjo vsestranske svobode kapitala, potom njegovega zmotnega nasilja protisocialno izsesana iz nepremožne delavske mase.“ Zato pa Abditusu tudi ekspropriacija ne more biti „stvar revolucije“, temveč se morejo izravnati naspotja v družbi le s pozitivnim delom države in „samopomočne zadružne misli“. Tako bi se bližali neki boljši enakosti. „Popolna šablonska enakost (pa) ni mogoča, ker narava sama ne trpi vsega tega. Družabna enakost ljudi bi tičala v tem, da si vsakdo, svojim zmožnostim in talentom primerno, lahko z delom pridobi najmanj toliko, kolikor za svoje individualne ali družinske zahteve potrebuje. Omogoči naj se torej svobodna konkurenca duševnih sil. V tem tiči velik del zahtevane družabne enakosti ljudi“ (str. 150).

Če še dodamo, da Abditus ne zameta države, temveč le zahteva, da se demokratizira (150), da ne zameta družine, češ da je le objestnost kapitalistiškega bogastva rodila misel o svobodni ljubezni in razporoki (150), da torej Abditus priznava, „da ima danes socializem še polno nebitvenih priveskov iz stare liberalne dobe, in da je mnogo teh priveskov ali neokusnih ornamentov družabno in socialistično naravnost pomotnih“, četudi se „proglašajo za bistveno socialistiške“ (148), tedaj nam bo prilično jasno, kaj je Abditusu

socializem. Ko bi bili vsi socialisti taki, „smotreno delo z njimi za družabno blaginjo celote“ pač ne bi bilo težko. Pravzaprav: ali bi nas od njih še kaj ločilo? Praktično komaj kaj, teoretično morda misli o mejah kolektivizma.

Toliko o tem zanimivem delu. Seveda s tem vsebina ni izčrpana. Ker so zbrani v knjigi eseji, je naravno, da se je doteknil Abditus tega in onega, česar tu ne moremo podrobneje omenjati. Zanimiv je n. pr. esej o slovenskem socialnem preporodu, kjer Abditus priznava veliko zmažo dr. Mahniča nad slovensko liberalno dobo (22), in pomen dr. Kreka za „slovensko družabno renesanco“ (29). V posebnem eseju obravnava Abditus tudi žensko vprašanje, pravitako vprašanje o zanemarjeni mladini.

Izobražencu bo ta knjiga vsekako interesantno in tudi informativno berivo.

Dr. A. Ušeničnik.

Izreka v poeziji. Sestavil dr. Anton Breznik. (VII. izvestje knezoškofijske privatne gimnazije v zavodu sv. Stanislava v št. Vidu nad Ljubljano o šolskem letu 1911/12.) Namen pisateljev je, „pokazati na primere, kjer se sme ali celo mora delati razlika v izreki med vezano ali nevezano besedo“. Dr. Breznik ima tanko uho za jezikoslovne posebnosti in je opazil, da si pesniki dovoljujejo razlike od normalne slovnice. Kako izrekati gotove glasove v pesmih, ki jih isti pesniki često različno rabijo? Pisatelj jih našteva po vrsti: Najprej $u=v$ (umreti — vmreti, usmiljen — vsmiljen), potem zlogotvorni $r, s=z, k$ in podvajanje glasov. Vmes je razprava o zevu, ki ga hočejo nekateri pregnati iz poezije. Dr. Breznik navaja mnogo primer spajanja samoglasnikov, ki jih je treba izgovarjati s sinicezo, in trdi, da je tako spajanje v pesmi dovoljeno, ne sme se pa zahtevati od pesnikov, da bi vedno spajali samoglasnike v takih primerih. Pisatelj se sklicuje na izreko vzhodnih Štajercev in Belokranjcev, ki ne poznajo spajanja in izgovarjajo oba samoglasnika, ki sta ločena po zlogih. „Zavoljo tega se pesniki lahko sklicujejo na tako izreko in so upravičene tudi pesmi, v katerih zija zev, in naj zija kolikor hoče!“ Prav je, da je pisatelj zopet načel to za naše pesništvo važno vprašanje, a rešeno s tem še ni. So zevi, ki so tako trdi, da se jih mora pesem ogibati, in zato se nam zdi, da gre pisatelj predaleč, ko trdi, da naj imajo pesniki glede hiata popolno svobodo. Zadnje poglavje je posvetil pisatelj „čistim stikom“. Starejši pesniki so bili v stikih mnogo izbirčnejši, moderni pa rabijo uprav nemoogoče stike. Pisatelj trdi, da je zapeljal k temu pesnike nekdanji urednik „Ljubljanskega Zvona“ V. Bežek, ki je odpravil v pesmih nagloma znamenja. „Novi rod, ki je stopil brez šole na pozorišče, se v novi pisavi ni mogel več gibati: brez naglasov naš črkopis ne loči poluglasnikov, ne dolgih in kratkih zlogov, ne raznih e- in o-glasov itd., in novi rod ni znal več delati stikov. Ker mu nova pisava ni več kazala raznih glasov, je delal stike samo po črkah, ne po glasovih.“ Gotovo je nekaj na tem. Globlji vzrok je pa ravno šola, v kateri se je jela gojiti umetnična izgovorjava pismenega jezika; ta je izbrisala dialektične posebnosti, in posledica tega splošnega niveliranja je bila, da je pesnik videl črke, a ni slišal več naravnega glasu. Poleg tega je pa moderna zlasti v svojem početku prezirala vso tradicijo in se postavila na stališče individualne svobode. Mnogo bolj nego v poeziji se je ta novi duh pokazal v slikarstvu. Zdravi okus se vrača zopet k stalnejšim in zdravejšim

načelom. Dr. Breznik hoče moderno pripeljati zopet na pravo pot in ji kliče: „Pravila stikom določa izreka, ne pa pisava!“ — Spis je vreden, da se vpošteva in bo pripomogel k razbistrenju glede nekaterih kontroverznih vprašanj.

L.

O isti razpravi smo prejeli še naslednjo oceno:

V klasičnem prevodu Puškinovega Jevgenija Onjeginina izpod peresa dr. Ivana Prijatelja (Prevodi iz svetovne književnosti, VI. zv., izdala Matica Slovenska l. 1909.) sem bil zagledal nekaj rim, nad katerimi sem osupnil; tako n. pr. v začetku II. poglavja:

Kraj, kjer Jevgenij čas je tratil,
bilà je tiha krasna vas;
naslad nedolžnih tam prijatelj
bi hvalil bil Boga na glas.

Tratil — prijatelj? To naj se rima? Ali prav vidim? Svojim očem skoro nisem mogel verjeti, ko sem jo bral. Ta rima je nekaj čisto novega v slovenski poeziji. Ali je pa tudi upravičena? Zastonj sem iskal pojasnila v naših šolskih knjigah. Janežič-Sketova slovnica (9. izdaja 1906) še vedno trdi (str. 290), da morajo biti rime čiste, t. j. samoglasniki in soglasniki se morajo, začeni od naglašene samoglasnika, popolnoma strinjati. Potemtakem rima tratil — prijatelj ne velja! Bilo je očitno, da Prijatelj Jevgenij Onjegin uvaža v našo poezijo glede stika neko novo načelo, ki pa šola o njem še nič ne ve. Letos pa dobim v roke dr. Breznikov spis: Izreka v poeziji. Zdaj mi je bilo vse jasno. Dr. A. Breznik namreč teoretično zagovarja tisto novo načelo, ki ga je bil dr. Prijatelj pred tremi leti praktično uvedel v našo poezijo, to načelo namreč, da naj pesnik ne rima za oko, ampak za uho, ali z drugimi besedami: za rimo ne sme biti merodajna pisava besed, ampak izreka, kajti pesmi namen je od nekdanj, da se poje ali vsaj glasno bere, ne pa samo nemo z očmi predirja.

Izreka torej bodi vrhovno in merodajno načelo v poeziji. Toda slovenska izreka je različna: na Kranjskem drugačna, na Štajerskem itd. zopet drugačna. Po kateri naj se pesnik ravna? Breznik čisto trezno stavi to-le pravilo: ker so zapadna narečja podlaga knjižnemu jeziku, zato bodi ta izreka normalna tudi v poeziji; vendar pa imej pesnik svobodo (licentia poetica!), ravnati se, kadar čuti potrebo, tudi po izreki vzhodnih narečij. Sploh je značilno za celo razpravo, kako široko razteza meje, do katerih sme pesnik iti: poslužuje naj se vsake posebnosti, samo da se nahaja v kakšnem narečju; toda, česar nima nobeno narečje, tega pesniku tudi naš dr. Breznik ne dovoli pod nobenim pogojem. — Naj naštejemo tu nekaj svoboščin, ki jih, oprt na narodno izreko, dovoljuje slovničar pesniku. Kar se tiče besed, ki se pričenjajo s samoglasnikom u, n. pr. ubog, ubiti, ubijati . . ., jih pesnik lahko rabi ali dvo- tro- četverozložno, ali pa eno- dvo- trozložno, kakor zahteva verz: kajti oboje je v živi izreki utemeljeno. Isto velja za besede, ki jih pišemo z v (in naslednjim soglasnikom), n. pr. vsak, vdova, vzdigniti . . ., tudi te so v verzu lahko eno- dvo- trozložne, ali pa dvo- tro- četverozložne, ker je tudi to utemeljeno v izreki, bodisi v zapadni, bodisi v vzhodni. Isto velja za predlog v: dovoljeno je pesniku pisati in brati n. pr. v zorni mladosti, pa tudi, če potrebuje zloga: u zorni mladosti. Samo eno je prepovedano, namreč vè (n. pr. vè duši), ker nikjer

tako ne govore. — Posebno blagodejna je pa svoboda, ki jo pušča dr. Breznik pri takozvanem zevu; p. Škrabec, Levec in Bežek so doslej zahtevali, da naj se zev odpravi s sinicezo vselej, kadar se končuje prejšnja beseda in začenja naslednja z nenaglašenim zlogom. Breznik, zopet na podlagi žive izreke, dovoljuje hiat, vendar pa priporoča tudi rabo siniceze. — Prav potrebno je že bilo opozoriti pesnike na besede z zlogotvornim r-om, kakor so: rdeč, rjav, ržen i. dr., ki se morajo rabiti vselej dvozložno (in v tem slučaju priporoča Breznik pisavo rudeč), če ne slede za kakšnim samoglasnikom, ki začetni r lahko nase potegne n. pr.

Kaj veste vi, kaj to je kri,
sok živi, rdeči, vroči!

Tu se čita v drugi vrstici sok živir-deči . . . Govoreč o predlogu s (z) jako dobro razlaga, kdaj naj ga pesnik rabi kot zlog, torej s è; pri predlogu k (h) je moral zavrniti spako kè.

Izmed vseh poglavij najvažnejše pa je zadnje (VII.), kjer pisatelj govori o čistoči stikov. Marsikaj novega dovoljuje, kakor smo videli, zato pa odločno terja, da naj se stikajo kratki vokali zopet samo s kratkimi, dolgi z dolgimi, polglasniki le s polglasniki, ozki z ozkimi itd. Dokler so naši pesniki, od Prešerna začenši, rabili diakritična znamenja v zaznamovanje kratkih samoglasnikov ali polglasnikov, so bili stiki čisti; odkar pa je z l. 1895. tedanji urednik „Ljublj. Zvona“, V. Bežek, samovoljno odpravil ta znamenja, se je začela javljati v tem oziru vedno večja anarhija, najprej v „Zvonu“, potem pa tudi v „Dom in Svetu“. Tako n. pr. vriva Zupančič: odšel je — veselje (stik kratkega vokala z dolgim, in vrhutega se izgovarja ali odšù je, ali pa: odšèw je). Tudi Sardenko je zagrešil v tem oziru več slabih stikov (str. 24).

Nazori našega kritika o tej kočljivi točki slovenske slovnice so trezni in jim bo težko kaj ugovarjati. Jaz bi pripomnil samo nekaj stvari. Bojim se najprej, da je Breznikovo vrhovno načelo glede stikov nekoliko preširoko in da bo najbrže treba nekoliko odjenjati v prilog očesu. Po njegovem nauku bi smeli n. pr. v onem Puškinovem citatu tudi tako-le rimati: trafil — t a t u! To bi bilo le dosledno; toda bi se li dr. Breznik sam upal dovoliti ta stik?! In še v eni točki se ne morem sprijazniti z zahtevo pisateljevo, namreč tam, kjer uči, da čitajmo v pred nemimi soglasniki, kadar ne tvori svojega zloga, kot f (po vzhodni, štajerski izreki) n. pr. v verzu

vpijanite od sladkiga se strupa (Preš.)

naj bi morali brati fpijanite . . . Tu gre po mojih mislih g. pisatelj predaleč. Če izgovorim besedo po zapadni, t. j. kranjski izreki, vendar še ne nastane iz jamba anapest! In če bi tudi, kaj zato? Tudi glede izreke raznih vokalov si bomo prišli najbrž navzkriž. Tako n. pr. v sonetu na str. 23. g. pisatelj sliši precej slabih stikov, dočim jaz čujem samo enega: s stene — prežene . . .

Dr. Breznikova razprava o izreki v poeziji pomeni celo revolucijo na tem polju; naši mladi pesniki (in pre-

vajalci tujih pesnikov) mu bodo za velike svoboščine, ki jim jih daje, gotovo iz srca hvaležni. Dr. J. D.

Zgodovina katoliške Cerkve. Spisal dr. Anton Medved. Tiskala Katoliška Tiskarna. Cena vezani knjigi 3 K. 1912. — Vrsta slovenskih šolskih knjig se je pomnožila za važno knjigo — Cerkveno zgodovino za osmi gimnazijski razred. Dr. Medved piše v jedernatih, kratkih odstavkih, zraven mikavno in krepko, kolikor se da v knjigi, ki je namenjena za šolsko rabo in se mora vsled tega držati v tesnih mejah. Vendar bo knjiga jako dobro došla tudi za izvunšolsko rabo. Duhovnik in laik, ki želi dogodke cerkvene zgodovine imeti pregledno pred seboj, bo s pridom rabil dr. Medvedovo knjigo. Tudi predavateljem in govornikom bo dober pripomoček.

Livško jezero. Epska pesem. — Spisal Anton Klodič-Sabladoski, na svetlo dal v kom. založi Narodne tiskarne v Gorici Maks Klodič Sabladoski 1912. Cena 2 kroni. „Livškemu jezeru“ v osemindvajsetih spevih na 142 straneh vsebina je naivnorevna zgodba ljubezni med Cvetkom in Srečkovo hčerko Vido na livškem gradu, obdanem od jezera, kateremu odkoplje sloviti roparski vitez odtok in se tako približa gradu. Vida ubije lastnoročno s težkim kamnom viteza, Cvetko otme tasta, roparjev grad porušijo in sezidajo cerkev sv. Jakoba na Livku. To „historijo“ prepleta pisatelj s plehkimi refleksijami, 12, 24, 40, 41 itd.; se ponavlja v pripovedovanju: 92, 103, 109, 118; podaja orise, posnemajoč Homerja 53, Mažuranića 54, 117, 102, Weberja 9 sl, ali pa parafrazira Gregorčiča 16 sl. Schillerja 82, 134; verzificira zgodovino križarskih bojev pred Carigradom, posnema pridigo Prešernovega duhovnika v „Krstu“ in nagovor „pastirja“ v „Čengić-agi“ i. sl. Tako je delo vseskozi naivnošolskega značaja, metrična naloga, kjer pisatelj žalibog niti lahkega španskega troheja ne obvlada. Jezik je deloma boljši ko pri Lamurskem, vendar pa mrgoli hrvatizmov: grajanski 9, jezgroviti 13, celovala 21, od koda 35, čud 40, preozbiljno 41, dviže 43, strana 43, kratica 49, niz 49, tamo 59, užasno 66, pojas 71, zaluda 90 i. dr. — Slabo slovenski je: svojej 3, vsakej 42, mladenča 25, lehkovno 27, lov, lovi 27, plačavec 31, zlò (zelo) 32, stop (stopinja) 32, brumen 26, odpeljšiče (Fährstätte) 37, prosba 44, živjenje, trpenje 45, pomagí (imper.) 48, možev (rod. množ.) 61, brdina, jezerina 57, pomaga (pomoč) 68, lehtev (rod. množ.) 76, kokodril 54, roparil 89, Bolec 88, plam 125, ženih 139 i. sl.; še grje: ni dobiti mogel hoda (= priti) 23, storil bi 31, storil si 63, vina težki 31, pride na snubo 36, odgovora nimam 36, do le-tega je imelo priti 37, dati na znanje 38, razprave vesti 41, govor vesti 51, česa . . . povedal 52, 57, Carigradom sme se zvati 52, čudil na okrasih 53, o živenu se boječi 77, na kocko stavljaš 91 itd. Tiskarna je prispevala nekaj sočnosti s: Kristjan 46, kanin 30 i. dr.

To „najnovejše delo po napornem duševnem delu utrujenega pisatelja“ je priredil za javnost pisatelj sin, meneč, „da bi bilo v škodo slovenski književnosti, ko bi se dalje odlašala izdaja.“ Da je pieteta lepa reč in na mestu, priznamo; more pa li biti slovensko slovstvo takega dela veselo, naj sodi čitatelj teh vrstic sam.

Dr. I. Pregelj.

TO IN ONO.

† Dr. Karol Štrekelj.

Slovenska znanost žaluje ob grobu znamenitega učenjaka, vseučiliškega profesorja dr. K. Štreklja, ki je umrl v Gradcu v noči od 7. na 8. julija t. l. Rojen je bil l. 1859. na Gorjanskem na goriškem Krasu; smrt ga je torej dohitela še v najboljših letih. Dalje časa že je bolehal profesor Štrekelj na vodenici. Za preteklo leto je bil sicer naznanil predavanje na graškem vseučilišču, a je moral ostati v svoji sobi. Še v zadnjem času svoje bolezni je bil literarno delaven. Doprševal je večje delo „Historično gramatiko slovenskega jezika“, ki pa ostane nedokončano.

Štrekelj je študiral v Gradcu in na Dunaju in se je z vso vnamo posvetil jezikoslovju. V Gradcu mu je bil učitelj dr. Gregor Krek, na Dunaju Miklošič. Habilitiral se je na Dunaju, od l. 1896. pa je bil profesor slavistike na graškem vseučilišču. Štrekelj je bil že izpočetka literarno delaven. L. 1883. je nastopil z obširnimi spisom o Turgenjevu, a od slovstva se je obrnil do jezikoslovja, v katero se je popolnoma vglobil. Objavljal je članke v Jagičevem „Archiv für slavische Philologie“, vso svojo pozornost pa je osredotočil slednjič na podrobni dialektični studij slovenskega jezika. Štrekelj ni bil meglen idealist v jezikoslovnih zadevah, ampak skrajni realist, ki je študiral jezik pri njegovem izvoru iz ljudskih ust. Z največjo temeljitostjo je zasledoval slovenska narečja in napisal o njih znamenite studije; zlasti svoj domači kraški dialekt je natančno raziskal. Tudi krajevna imena, v katerih se skriva toliko težkih in veleinteresantnih jezikoslovnih problemov, je proučeval ter o njih, kakor tudi o zgodovini jezika nabral obširno gradivo.

Levčev „Pravopis“ je zelo razburil jezikoslovce. Levčevi nazori so bili najbližji načelom naših dveh najboljših jezikoslovcev: O. Stanislava Škrabca in pa dr. Karola Štreklja. Tudi Levec je realist, ki se uči jezika od ljudstva in ne smatra kot svojo nalogo, ljudstvu vsiliti nekaj novega, bolj „gosposkega“. Štrekelj je posegel z močno besedo v polemiko. Članki, ki jih je objavil v „Slovcu“ in ki so izšli v posebni knjižici, so pokazali obsežno znanje Štrekljevo in njegovo temeljitost, združeno z železno doslednostjo.

Obsežno delo, ki mu je posvetil velik del svojih moči, so „Slovenske narodne pesmi“, ki jih izdaje „Slovenska Matica“. Štrekelj je bil jezikoslovec, ki je z znanstveno natančnostjo besede, zloge in glasove razkrajal v njihove prvine. To metodo je uporabil tudi pri pesmih in pri narodnem blagu sploh. Zato je bil pač oni del slovenskega občinstva, ki je pričakoval v resnici pesniško zbirko, razočaran, ko je dobil v roke blago, ki v velikem delu s poezijo ni niti v daljnem sorodstvu. Ta obširna knjiga je delo jezikoslovca in dialektologa; zato se ne more meriti z estetskim merilom. Napaka je v načinu izdaje, napaka tudi v naslovu, kajti več ko tri četrtine objavljenega gradiva ne zasluži pesniškega imena.

S tem seveda ne kratimo Štrekljevih zaslug kot jezikoslovca. Ravno s tem delom je pokazal svojo občudovanja vredno pridnost in doslednost svoje metode.

Dr. Karol Štrekelj je živel edino le svojim studijem; zato je teklo njegovo življenje popolnoma tiho in javnost o njem ni vedela drugega, kakor njegove publikacije. Bil je strogo verskega mišljenja, trden kraški značaj.

Tako nam je umrl mož, na katerega smo lahko ponosni. Da bi se mu našel naslednik, ki bi zlasti dokončal njegovo veliko življenjsko delo — „Zgodovinsko slovnico slovenskega jezika!“

„Izza mladostne dobe Levstikove.“ Pod tem naslovom je priobčil Avg. Žigon v 3. zvezku let. „Carniole“ osmero še ne objavljenih listin o Levstiku. 1. List Levstikov iz Olomuca osmošolcu Stritarju v Ljubljano: 18. XII. 1854. — 2. Blaznikovo pismo eksteologu Levstiku na Dunaj: 6. II. 1855. — 3. Uradno potrdilo c. kr. ljublj. okrajnega glavarstva Levstiku (nekako npravnostno izpričevalo): 3. V. 1855. — 4. Reverz ljublj. okrajnega glavarja T. Glantschnigga Levstiku (glede sustentacije na Dunaju): 7. V. 1855. — 5. Lovski orožni list s popisom Levstikove osebe: 2. XII. 185. — 6. Levstikovo grofu K. Pacetu namenjeno pismo ob nenadnem odpustu. — 7. Levstikovo zadolžnico za 60 fl. K. Dežmanu: 17. IV. 1858. — 8. Grofa Paceta zopetno ponudbo službe Levstiku: 8. IX. 1860. — Zanimivo je pismo Stritarju iz Olomuca. Levstik se znaša nad preganjalci svojih pesmi in zavrača njihove očitke. Zlasti protestira proti temu, da bi bile njegove poezije „gemein i carnalisch“, kakor jih je obsodil Brodnik. „Kje je kaj tacega v mojih pesmih? Nevém, kdo je čisteji jaz ali Prešerin, kar poezijo vtiče, ako ravno je on proti Gete-tu, Šilerju, Šakespirju v tih rečeh svital ko solnce, i vendar se Vam vsi trije razlagajo in jako hvalijo!“ Tudi tolmači Levstik v tem pismu v nekaterih glavnih potezah sam svojo „Ježo na Parnas“: „Oslovski pomeni pesnika od narave zapuščenega. Ker mu peruti niso zrastle, zato si je mehurje prišil. Rakovski je pesmarčič, ki je mogočen le po svojih mislih, zato po nikakoršnih navodilih ne vpraša. Polž in Mišič sta posnemavca. Pervi slabji, drugi več lastne moči imajoč. Pesem polža je poetiška oblóda naših časov. Mertvaška pesem raka je vzdihovanje brez vzroka sentimentalno tožečih neokretnih Prešernovih posnemavcev.“ — Založnika Blaznika pismo Levstiku na Dunaj kaže, da so bili založniki knjig, zlasti slovenskih, od nekaj trdi, neusmiljeni možje. Levstik, pravi Blaznik krepko in arogantno, je prejel svoj honorar (mastni honorar 35 fl.!) in s tem je ob vse pravice pri svojih pesmih. Kaj ga briga, kdaj in komu jih bo Blaznik prodajal. Če ne bo pesnik tiho, mu bo on (Blaznik) že posvetil! Sicer pa da bo vedel, koliko ceni založnik njegove pesmi: „Um ihnen aber zu beweisen, wie wenig mir an Ihren Gedichten liegt, und weil ich Gewissensbisse fühle (vendar! Čudež božji!), Ihnen dafür nur elende 35 f. Honorar ausbezahlt zu

haben, so bin ich erböthig, Ihnen, gegen Rückerstattung dieses Blutgeldes (sic!), das Manuscript wieder abzutreten.“ Tako se govori! — Kdor ni Levstika osebno poznal, njega bo v teh listinah zanimal tudi še orožni list, v katerem je po navadi teh dokumentov popisana zunanja osebnost pesnikova, ki je bil: majhne postave, okroglega lica, plavih oči, svetlih las, brez posebnih drugih karakterističnih znakov. —

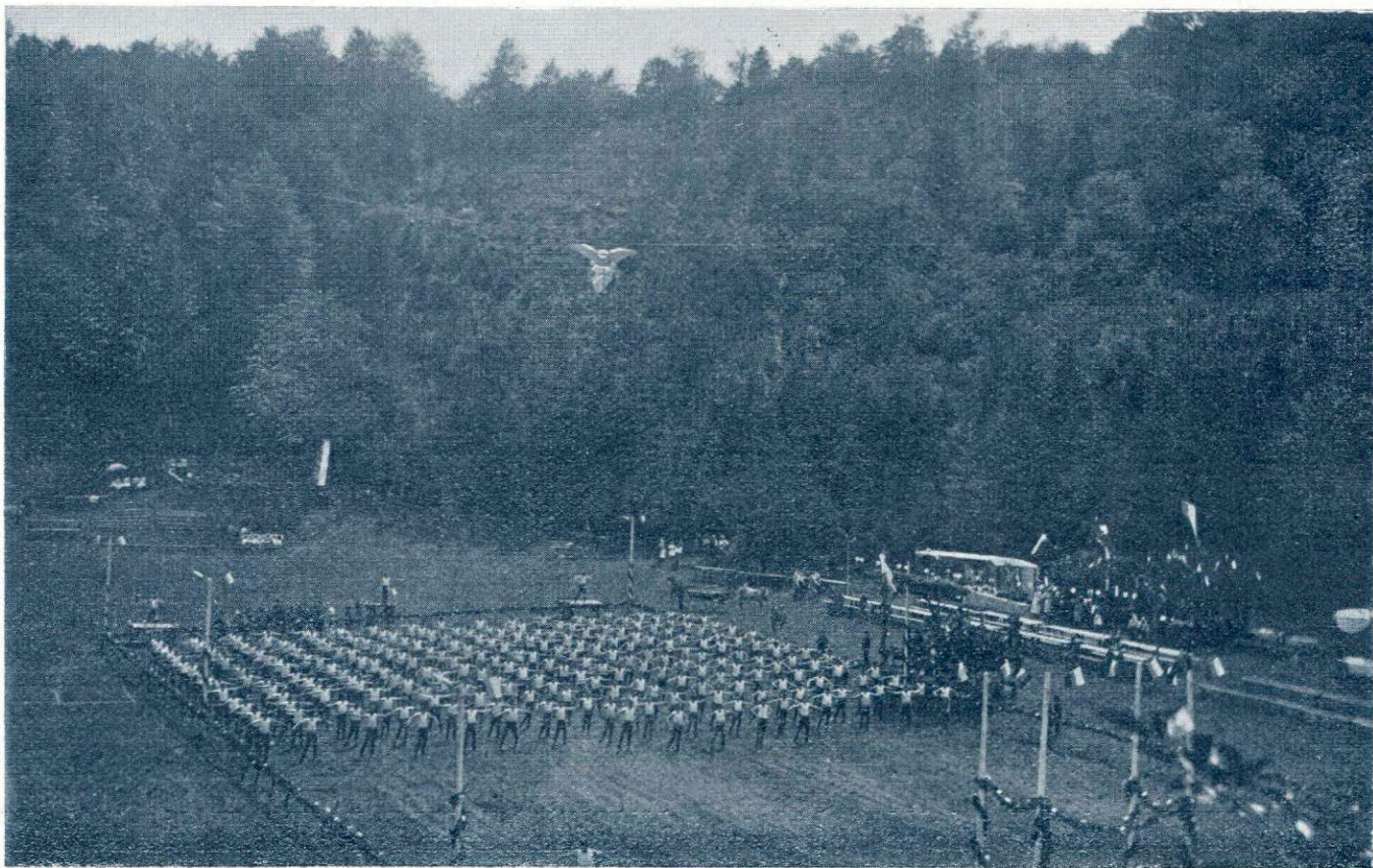
Dr. M. O.

Iz Kettejeve zapuščine: Solnčnik in dežnik. Tivolska zgodba. Spisal Kdorkóli. (Konec.)

Kako se je vstrašila gospica Silvanija! Kako se je razveselil Solnčnik, ugledavši svojega črnege znanca poleg gospoda Postáve! Kaj je storil gospod pravdoznanec? Kaj Silvanija? Se li more dvojiti, da je on

beznivo. Saj je niti gledal ni, ampak samo njene zlate uhane. Zlati uhani so ženski nek poseben kras, ne da bi rekel pameten, ampak poseben. Ravno tako pametno namreč vtikajo po moji misli črni zamorci medene krožce v nos, kakor mi v ušesa. Toda ženski uhani dajo njenim licam nek tako nežen izraz, ah, kdo naj popiše! Oni pozlate nekako tiste nežne, drobne, svitle dlačice v licu, ki jih sicer niti videti ni, ki pa dihajo v zori zlatih uhanov tako čudno, nedoumno vabljuvost, da se zamakneš in gledaš, gledaš v njen obraz, in vendar ti ne vzbudi pohotnosti. Ni li to oni svetniški žar, Bog vedi?

Velika krivica bi se zgodila pravniku, ko bi rekel, da se je zagledal tudi on na ta način v ljubeznivi profilek dražestne sosede. Niti daleko! On se je zagledal le v zlate uhane, hoteč na vsak način izvedeti, je-li njihova lastnica kaka bogata svetska dama

TELOVADBA „ORLOV“ NA VRHNIKI.

takoj vstál in z najprijaznejšim nasméhom in najsladkejšimi besedami popolnoma potolažil razburkane valove Rdečega morja, kakor Mojzes s palico čudotvorko, povabivši ob enem gospico, naj se posluži gostoljubne klopi? Se li more kaj tacega misliti, da bi Silvanija to prošnjo odbila in bolj cénila brezobzirno ploho, nego sladko roso njegovih beséd, sladko máno Izraelsko v puščavi njene duše?

Kako se je lepo, galantno umáknil gospod Postava na jedno stran klopi, prepustivši drugo lepi sosedí, to vam naj pravim? Še tega ne morete vedeti sami brez mene? Kako radost in srečo sta uživala Solnčnik in Dežnik, sloneč drug poleg drugega ob steni, tega bi kdo ne razumel? . . .

Zdaj je pa že čas, da nekoliko izveste, kaka je bila Silvanija. Bila je prav lepa.

Radi tega pa nikar ne mislite, da jo je gledal pravnik Bog zna kako radovedno, boljše rečeno, lju-

ali le nositeljica vsega svojega seboj. So namreč na svetu Dijogenovke, ki posnemajo debelega filozofa v tem, da vse svoje seboj nosijo. Ko pa je videl Postava, da se na ta način ne bo mogel tako hitro informovati, vstal je hkrati in stopivši pred gospico zasčebetal s finim naglasom:

„Gospica, drznem se predstaviti vaši blagonaklonjenosti: studiosus iuris Postava!“

„„Hvala, gospod, a jaz sem Silvanija Zoranova . . .““

„Narodnega trgovca? Čestitam,“ dejal je pravnik vidno presenečen in še bolj prijazen, nego prej.

„„Da, moj očka je velik narodnjak. To lahko vidite v inseratih.““

„O, dobro vem, ljubezniva gospica, on ima na inseratu: svoji k svojim, če se ne motim, da, tacega moža potrebujemo v boju za pravico in resnico. On je uzor-možak! Poznam jaz vašega otca. Kako bi ne! Zvezda je ljubljanskega narodnjaštva, ki naj še dolgo,

dolgo sveti na blagor vsih Slovencev, in — končal je patetično — njegova hčerka, gospodična Silvanija — pri teh besedah se je ljubeznivo nasmehnil, prijazno spod čela pogledal in globoko se priklonil — zagotovljen sem, da je ona biser našega narodnega ženstva!“

„O, prevelika hvala,“ zajecala je Silvanija tiho in hvaležno ga pogledavši zardela. Vidno ji je ugajal pravdarjev govor. Kajti ženske so že take: povej jim resnico, kaj misliš, imele te bodo za tepca, a za hrbtom smejale se ti bodo; govori jim laskavo, kako ti bodo hvaležne. Da povem nekoliko drugače! Laskava beseda zadene nežno mrenico v ženskem ušesu. O, kako radostno zatrepeče kladvece po ljubem nakovalcu. Kako ne! Šaj hoče besedico, samo na sebi tako nežno in sladko, še bolj nežno in gladko napraviti, prej nego li gre v labirint, ko je prej zajahala iskrega konjiča, vteknivši ljubeznivo nožico v stremen. No, besedica je v labirintu. O, to se ji mudi, polna nevčakanega hrepenenja se kroži po polžku, in tu se ji res zdi, da je sama polžek. Še parkrat se obrne, in v možganih je. Kako rad bi tudi jaz tako hitel, kakor ona, pa ne morem. Zato vam vse lepo po vrsti povem. Najprej o možganih. Možgani so svet. Ta svet sestoji iz premnogih držav, samih absolutnih. Da je večkrat vojska tu, menda lahko zamolčim. No vse jedno: na primer letošnjega leta je kralj „Misel: Delaj!“ premaгал kralja: „Misel: Dolce far niente“. To je bil laški kralj, ki je bil premaган.

Revolucija je le malokdaj v možganih. Včasih to ni nič hudega. Vladarji se ne razumejo, pa sami ne vedo, zakaj. Kakor je nekdanj Bog ob Babelu zmešal jezike, pride ajdovski malik Bacchus in jim zmède jezičke. Še tisti dan, če ne pa drugi dan se gotovo zopet sporazumejo. Včasih pa je hujše. Takrat je revolucija brez konca in kraja, žalostna, pogubna, ki nas je Bog usmiljeni obvaruj. Pravimo, da je človek znorel.

Torej k tem kraljem pride misel sladka, opojna. Na glavni trg pricepetá in jame vpiti: Čujte! ljudje božji, čujte! Vse se zbere na trg, nekteri oboroženi, drugi brez orožja, kakor je komu pri srcu. Ona pa vpije: Čujte! ljudje, čujte! Ljudje pa se ne vedó kam dejati, ker ne znadó, pri čem da so. Nekteri se hočejo biti, drugi jih pa mirijo. Konečno vendar razjasni Besedica svoje počenjanje: „Veliko srečo vam prerokujem,“ deje, „da boste skoro vsi zadovoljno živeli, da se bodo skoro vsem želje izpolnile, kmalu, kmalu!“ To rekši se izgubi med poslušavci. Oni se veseli s časoma pomiré, misel pa leti naprej: „Ja, moram še očem naznaniti!“ Ah! Kaka blagost, kaka sreča, kaka hvaležnost se razlije po vseh očeh, ko zvejo prelepo novico! Tako blagost, srečo in hvaležnost zagledal je tudi gospod Postava v devinih očeh in pogum mu je rasel.

„Gospica,“ dejal je, „dež je ponehal, vendar še vedno nekoliko prši. Vi se pripravljate, da bi odšli.

Vas li smem nekoliko spremiti in ponuditi Vam svoj dežnik.“

Dežnik se je vstrašil pri teh besedah, kajti neizrečeno dobro sta se imela s Solnčnikom. Gospica pa je govorila nekaj o neprilichnosti, ki bi jih imel gospod radi njé, toda videlo se je, da baš nasprotno misli. Zato jo je vzel gospod Postava pod roko, in gracijozno jo spremljal proti beli Ljubljani. Mej potom sta govorila mnogokaj lepega in mičnega: konec vsega tega je bila obljuba devina, da jutri ob tem času zopet pride.

In summa summarum vsega tega? Postava in Silvanija sta se zaljubila, in, ker je postal gospod pravnik kmalu doktor, tudi poročila: Dežniku in Solnčniku pa je bilo dobro, dokler se nista navadila preveč drug na drugega! Ona dva ravno takó.

Naše slike.

Z Mojstrane skozi Vrata gre pot na Triglav, dobro znana našim planincem. Pod železniško postajo dovško je bil doslej lesen most, ki ni mogel več vzdrževati naraščajočega prometa. Zato je zgradil kranjski deželni odbor tam čez Savo železnobetonski most (str. 281).

Slikovita je Boka Kotorska, zanimiva v vseh svojih delih! Ko se voziš po mirni gladini med nebotičnimi gorami, se ti odpira vsak hip nov prizor, presenetljiv po svoji resni romantiki. Vmes so pa nasejane starodavne naselbine, sela in mesta, ki pričajo, da je nekdanj bilo tu vse drugače. Stare palače v beneškem slogu stoje prazne, napol podrte, vkolikor niso porabljene za vojaštvo in financarje. Poleg Kotora je glavno mesto Boke Perast, ki nudi z ladje krasen prizor in se neizbrisno vtisne spominu (str. 285).

Portretna studija (str. 300) je delo mladega akademika Fr. Sterleta.

Boj za predsedstvo v Združenih državah (str. 308, 309) je letos izredno hud. Sicer so ameriške volitve vedno nekaj „amerikanskega“, ampak volilni boj, ki se je vnel med Rooseveltom in Taftom, presega vse, tudi to, kar je Amerika doslej dosegla v volilnih stvareh. V Združenih državah se borita za prvenstvo republikanska in demokratska stranka. Dosedanji predsednik Taft in Roosevelt sta oba republikanca, boj je torej bolj oseben kakor stvaren. Na kongresu republikancev v Chicagi, koder je imela stranka nominirati kandidata, je prišlo do burnih prizorov; mesto je bilo razdeljeno v dva sovražna tabora. Večino je dobil Taft, in to je Roosevelta tako ogorčilo, da je sklenil ustanoviti novo stranko, ki jo imenuje „napredno stranko“. Vsled tega razdora med republikanci so dobili demokratski več poguma in upajo na uspeh.

Telovadba se je med našo mladino jako razširila. V izobraževalnih društvih so se ustanovili telovadni odseki, v katerih pridno telovadijo „Orli“. Na Vrhniki je bila prošli mesec večja slavnost, pri kateri so nastopili telovadci s svojimi produkcijami.

Najsigurnejša prilika za štedenje.

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od 8. do 12. ure dopoldne hranilne :: vloge ter jih obrestuje ::

po 4³/₄ 0/0

brez odbitka, to je: daje za 100 K čistih 4.75 K na leto. Rentni davek plača hranilnica sama.

registr. zadruga z omejenim poroštvom
Kongresni trg. šte. 19.

Prelat Kalan Andrej l. r., predsednik.
Kanonik Sušnik Janez l. r., podpredsedn.
Dr. Fran Dolšak l. r. zdravnik v Ljubljani, podpredsednik.

Druge hranilne knjižice se sprejemajo kot gotov denar, na da bi se njih obrestovanje prekinilo.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljive v 7¹/₂ leta (90 mesecih) v tedenskih, oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Zobozdravnik dr. ALOJZIJ PRAUNSEIS

ordinira od 8. do 12. ure dopoldne in od 2. do 6. ure popoldne,
== ob nedeljah in praznikih od 8. do 12. ure dopoldne ==

v Ljubljani, Marijin trg 3

Plombira zobe, vstavlja nove umetne zobe in zobovja, leči zobne in ustne bolezni. == Izdiranje zob brez bolečin s kokainom, v narkozi itd.

Največja in najstarejša
tovarna lončenih peči in
raznih lončenih izdelkov
Av gust Drelse, Ljubljana

(mnogokrat odlikovana)

Priporoča se slavnemu občinstvu in prečastiti duhovščini v naročila za

Štedilna ogojišča in peči

preproste in najfinejše, izvršene v poljubnih modernih barvah in vzorcih kar najbolj strokovnjaško, zanesljivo in trpežno, po najnižjih cenah. Župniščem, samostanom in šolam dovoljujem znaten popust. Ilustrovani ceniki so na razpolago.

Tovarna dežnikov in solnčnikov

L. Mikusch

v Ljubljani, Mestni trg 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, trpežno izdelanih, po najnižjih tvorniških cenah.

Prevleke in poprave se izvrše dobro in poceni.

Domača tordka

Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina
z izgotovljeno obleko

Priporočava se prečastiti duhovščini v naročila za izvršitev raznovrsne
duhovniške obleke

iz zjamčeno dobrega, trpežnega blaga razne kakovosti, katerega imava prav mnogo v zalogi. Postreževa na željo z vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja v množinah in obširne trgovine postreči z istinito dobrim blagom in natančno izvršitvijo po najnižji cen.

V zalogi imava
izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po naj-novejšem kroju in lepih vzorcih.

Zaloga srajc,
ovratnikov in kra-
vat za gospode.

Ilustrirani ceniki so
franko na razpolago.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov

Ljubljana

Poljanska cesta šte. 8
v lastni hiši.

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino tvrdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za
cerkvene in pohištvene oprave,
spomeniki iz marmorja, grani-
ta ali sijenita, živo in uga-
šeno apno se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru
Ljubljana, Kolodvorska ulica

Podobarski in pozlalarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim
predstojništvom v naročila za izvrševanje vsa-
kovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev
v raznih slogih, kipov in svetniških soh iz
lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača tvrdka.

Žena, kateri manjka potrebne gospo-
dinjske izobrazbe, ne bo znala
umno voditi domačega gospodinjstva.

Ker je pa od pravilnega gospo-
dinjstva v prvi vrsti odvisna sreča in
blagostanje družine, je za vsako
slovensko ženo in deklico sveta dolž-
nost, da si pridobi tozadevno strokovno
izobrazbo.

K tej izobrazbi bo pripomogla v
obilni meri poljudno ter praktično se-
stavljena knjiga, ki uvaja naše žene
in dekleta v vse panoge gospodinjstva
in ki je pred kratkim izšla pod na-
словom:

Gospodinjstvo.

Navodilo za vsa v domačem
gospodinjstvu važna opravila.

Solam in gospodinjam sestavila
S. M. LIDVINA PURGAJ.

Cena K 2·20, vezana K 2·80.

MAGDALENE PLEIWEISOVE

Slovenska : kuharica :

Šesti natis priredila

S. M. FELICITA KALINŠEK.

To je najboljša slovenska kuhinjska
knjiga, bodisi za začetnico, bodisi za
kuharico, ki se želi povzpeti na vrhunec
kuhinjske umetnosti. Slovenska žena, ki
hoče biti dobra gospodinja, te knjige ne bo
mogla pogrešati.

Knjiga poučuje, kako je treba je-
dila pripravljati, da so okusna, obenem
pa daje tudi navodila, koliko se lahko
v kuhinji prihrani. Popolna izraba živil
je v času splošne draginje naravnost
življenska potreba.

Velika izdaja (nad 600 strani, z 18
večbarvnimi tabelami) K 5·20, vezana
K 6·—; okrajšana izdaja (okoli 350 str.)
K 3·—, vezana 3·60.

Zunanji nastop in lepo olikano ve-
denje odločujeta prav pogosto o
sreči človeka. Kar prvi nepravilni na-
stop pokvari, časih ni mogoče nikdar
več popraviti. Zato bodi prva skrb
vsakogar, da si omisli »Knjigo o le-
pem vedenju«, ki je edina te vrste med
Slovenci. Ta knjiga mu bo pravilno
svetovala v vseh dvojaljivih slučajih
in ga varno vodila skozi družabno
življenje.

Vseskozi se ozira knjiga tudi na
posamezne stanove obojega spola; tudi
za mladino je knjiga zlata vredna.

Knjiga o lepem vedenju

Spisal URBANUS.

Velja K 3·—, elegantno vezana K 4·—.

= Katoliška Bukvarna v Ljubljani. =